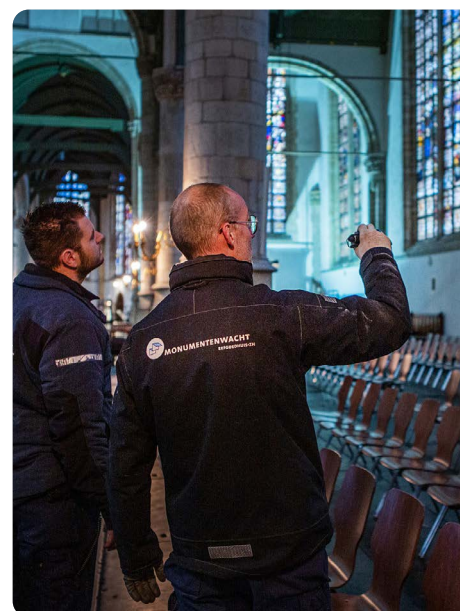

Jaarverslag 2021

Erfgoed verbindt

2021 IN CIJFERS

Samen erfgoed behouden, benutten & beleven

Erfgoedhuis Zuid-Holland zet zich in voor het behouden, benutten en beleven van het cultureel erfgoed van Zuid-Holland.

Wij versterken erfgoed door het bieden van ondersteuning, door het creëren van draagvlak voor beheer en behoud en wij vertellen het verhaal van Zuid-Holland aan alle inwoners en bezoekers van de provincie.

EVENEMENTEN

We organiseerden:

Meer dan **40**, informatiebijeenkomsten, studiemiddagen, netwerkbijeenkomsten, expertmeetings en **1 erfgoeddag**.

Hiermee inspireerden, informeerden en activeerden we meer dan **1.000** bezoekers.

Erfgoeddag 'De kracht van water'

De Erfgoeddag kreeg **220** inschrijvingen en trok **180** bezoekers, waarvan **140** op locatie en **40** digitaal. Meer dan **60%** vond het programma van de Erfgoeddag uitstekend.

"Schitterende plek, prachtig weer, maar vooral inhoudsvol en actueel, urgent zelfs. Mooie afwisseling van activiteiten en lezingen (zeer bevestigend). Diverse fijne mensen ontmoet en gesproken."

"Heel fijn dat het dit jaar kon doorgaan op locatie. Hopelijk volgend jaar weer."

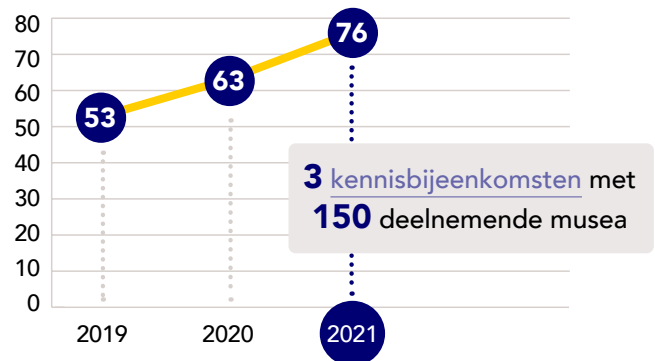
TOP 5 EVENEMENTEN

Aantal deelnemers

MUSEUMPLATFORM

Aantal leden / deelnemers

PROVINCIAAL STEUNPUNT VOOR MONUMENTEN EN ARCHEOLOGIE

Met het Steunpunt heeft het Erfgoedhuis **42** gemeenten weten te bereiken, ofwel **80%**. Dit deden we door het organiseren van bijeenkomsten, werkbezoeken en directe ondersteuning.

EDUCATIE

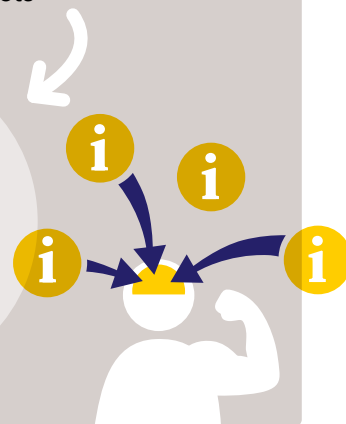
- Opstarten educatieproject Oude Hollandse Waterlinie in **4** gemeenten
- **2** avonturentochten buitenschoolse educatie: Landgoederen De Paauw/Backershagen & De Horsten
- Doorontwikkelen **1** [digitale scheurkalender](#) voor docenten: De Digitale scheurkalender burgerschap, gebruikt in heel Nederland
- **2** lespakket Kinderboekenweek '[Worden wat je wil](#)'
- **4** musea in **Vlaardingen, Sliedrecht, Leiden** en **Dordrecht** in de pilot: Taaltrainingen NT2-lessen gegeven vanuit musea

KENNIS IS KRACHT

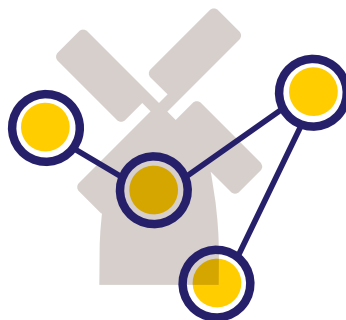
- **8** trainingen
- **5** cursussen
- meer dan **150** deelnemers
- **3** factsheets

- [Binding met het lokale museum](#)
- [Klantreis](#)
- [Fotograferen van objecten](#)

DIGITALISERING

- **10** cursussen deels online en deels op locatie, waarvan **2** binnen Kennis is Kracht
- **1** cursusvideo (met link)
- Meer dan **100** deelnemers
- **1** factsheet: [Open Data](#)

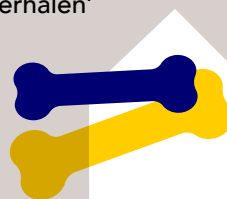

MOLENNETWERK

- **2** cursussen Molengids, **28** aspirant-gidsen namen deel
- **25** interviews voor oral history-project Molenverhalen
- **3** [cursusvideo's](#)

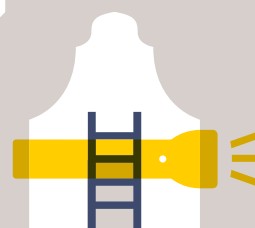
ARCHEOLOGIEHUIS

- **1** tentoonstelling onder de coördinerende rol van Erfgoedhuis: 'Oude botten, nieuwe verhalen'

MONUMENTEN-WACHT

- **658** inspectie-rapportages
- **5** quickscans
- **10** subsidieaanvragen en toekenningen
- **12** begeleidingstrajecten
- **2116** abonnees (aan het einde van het jaar).
- **10** Fte inspecteurs

7

BELANGRIJKSTE PUBLICATIES

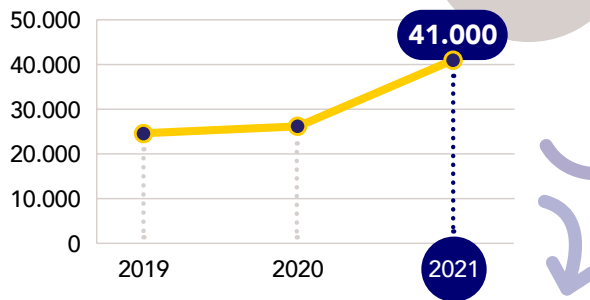
- [Archeologische Kroniek Zuid-Holland 2020](#)
- [Atlas van de Trekvaarten](#)
- [Factsheet Kerkervisie](#)
- [Factsheet Open Data](#)
- [Factsheet Binding met het lokale museum](#)
- [Factsheet Klantreis](#)
- [Factsheet Fotograferen van objecten](#)

We namen deel in de redactie van het Vlaams-Nederlands tijdschrift Museumpeil, waarin we **4** artikelen publiceerden.

ONLINE BEREIK

Website erfgoedhuis-zh.nl

Hoeveelheid websitesessies

Mailings

We verzonden in totaal **98** nieuwsbrieven, uitnodigingen, persberichten en andere berichten.

Nieuws

- 11 algemene nieuwsbrieven
- 2.400 abonnees algemene nieuwsbrief, toename van 50%
- 58 nieuwsberichten website

Sociale media

[@erfgoedhuiszuidholland](https://www.facebook.com/erfgoedhuiszuidholland) **1.969** vind-ik-leuks

[@erfgoedhuiszh](https://www.instagram.com/erfgoedhuiszh) **394** volgers

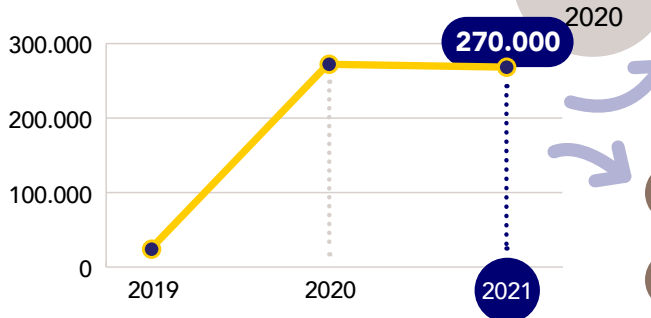
[@erfgoedhuiszh](https://twitter.com/erfgoedhuiszh) **2.100** volgers

[Erfgoedhuis Zuid-Holland](https://www.linkedin.com/company/erfgoedhuis-zuid-holland) **884** volgers

[Erfgoedhuis Zuid-Holland](https://www.youtube.com/channel/UC...) **523** abonnees

Website geschiedenisvanzuidholland.nl

Hoeveelheid websitesessies

Nieuws

- 1 nieuwsbrief (eerste nieuwsbrief)
- 150 nieuwsbriefabonnees

[@geschiedenisZH](https://www.facebook.com/geschiedenisZH) **1.868** vind-ik-leuks

[@erfgoedhuiszh](https://twitter.com/erfgoedhuiszh) **2.977** volgers

PERSONEEL

We hadden op 31/12/2021

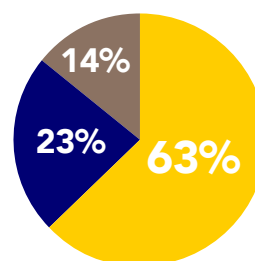
29 mensen in dienst.

Vakoverleggen

Vanuit het Erfgoedhuis namen we deel meer dan **15** landelijke vakoverleggen.

INKOMSTEN

Totaal
3.267.188

- Boekjaarsubsidie **€2.056.591**
- Monumentenwacht **€758.786**
- Overige eigen inkomsten **€451.811**

Inhoud

2021 IN CIJFERS	2
INLEIDING	8
A BELEIDSGERICHTE INFORMATIE EN ONDERZOEK	11
A.1 Beleidsgerichte informatie	12
A.1.1 Provinciaal Steunpunt voor Monumenten en Archeologie	12
Gemeenten	12
Kerkenvisie	12
Kennisbijeenkomsten	13
A.1.2 Kennisbijeenkomst over de energietransitie en monumenten	14
A.1.3 Molenbiotoop	14
A.2 Beleidsgericht onderzoek	14
A.2.1 Immaterieel erfgoed in Zuid-Holland	14
A.2.2 Wereldreligie en haar gemeenschappen in Zuid-Holland	15
A.2.3 Voortgaand onderzoek naar het leven en werken op de molen	15
A.2.4 Erfgoed en toerisme duurzaam verbinden – onderzoek naar kansen	15
A.2.5 Kerkenvisie en kerkelijke gemeenschappen	16
B BEHEER, BEHOUD EN ONTSLUITING VAN ERFGOEDCOLLECTIES ZUID-HOLLAND	17
B.1 Steunpunt digitalisering erfgoedcollecties Zuid-Holland	18
B.2 Archeologiehuis Zuid-Holland	18
B.3 Provinciale Collectie Zuid-Holland	19
B.4 Kerntaken van musea: collectie waarderen en kennis delen	19

C	DEBAT EN REFLECTIE	20
C.1	Activiteiten en netwerken voor de brede achterban	21
C.1.1	Jaarlijkse Erfgoeddag	21
C.1.2	Jaarlijkse Vrijwilligersdag	21
C.1.3	Jaarlijkse netwerkdag archeologie	21
C.1.4	Netwerk vrijwilligers in de archeologie	22
C.1.5	Themabijeenkomst en netwerkdag Molennetwerk	22
C.1.6	Studiemiddag over joods erfgoed	22
C.1.7	Lustrumconferentie voor historische verenigingen	23
C.2	Activiteiten en netwerken voor erfgoedprofessionals	23
C.2.1	Netwerkbijeenkomsten gemeentelijke en regionale archeologen	23
C.2.2	Werkzaamheden Molennetwerk Zuid-Holland	23
C.2.3	Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen	24
C.2.4	Museumplatform Zuid-Holland	24
C.2.5	Deelname externe netwerken	24
D	COLLECTIEVE VERTEGENWOORDIGING EN PROMOTIE VAN HET ZUID-HOLLANDSE ERFGOED	26
D.1	Communicatie en PR-werkzaamheden	27
D.2	Online strategie websites	27
D.3	Erfgoedlijnenondersteuning	28
D.3.1	Atlantikwall	28
D.3.2	Erfgoedlijn Historisch Haringvliet (voorheen Goeree-Overflakkee)	29
D.3.3	Landgoederenzone	29
D.3.4	Limes	30
D.3.5	Trekvaarten	30
D.3.6	Oude Hollandse Waterlinie	31
D.3.7	Watersdriehoek	32
D.4	Het verhaal van Zuid-Holland vertellen	32
D.5	Het Ontstaan van Holland	32
D.6	Archeologische Kroniek	33
D.7	Lokale geschiedenis vertellen via digitale inzet	33
D.8	600 Jaar Sint-Elisabethsvloed	33

E	DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING	35
E.1	Extra ondersteuning voor erfgoedvrijwilligers: Kennis is Kracht	36
E.2	(Project)vrijwilligers voor de erfgoedsector bereiken en behouden	36
E.3	Erfgoedgemeenschappen verbinden/Erfgoed voor iedereen	37
E.4	Cursussen Molennetwerk	37
E.5	Erfgoededucatie op de erfgoedlijnen	37
E.6	Overige erfgoededucatieactiviteiten	38
F	INNOVATIERUIMTE	40
G	MONUMENTENWACHT ZUID-HOLLAND	42
G.1	Ondersteuning van provincie Zuid-Holland door Monumentenwacht Zuid-Holland	43
G.1.1	Activiteiten vrijgesteld van BTW	43
G.1.2	Activiteiten niet vrijgesteld van BTW	44
H	INCIDENTELE OPDRACHTEN	46
H.1	Eerste Hulp bij verduurzamen van monumenten	47
H.2	Benodigde extra financiering in 2021	47
H.3	Opdracht Regeling ontzorging verduurzaming klein maatschappelijk vastgoed	47
	Bijlage 1 Personeel	48
	Bijlage 2 Online bereik	52

Inleiding

Het jaar in vogelvlucht

Net als in 2020 stond ook 2021 in het teken van leven met corona. Op de erfgoedsector had de pandemie een onverminderd grote impact. Erfgoedinstellingen verkeerden nog steeds in grote onzekerheid: over de financiën, het vrijwilligersbestand en vanwege een jobbeleid tussen lockdown en versoepelingen. Bij Erfgoedhuis probeerden wij zo goed mogelijk te anticiperen op deze realiteit door onze kerntaken te blijven vervullen en mee te bewegen met wat wel en niet mogelijk was.

Organisatorische ontwikkelingen

In 2021 zetten we de koers voort die in de voorgaande jaren werd ingezet. Het nieuwe functiehuis, dat bestaat uit een coördinatorteam en de verschillende adviseurs, kreeg steeds meer gestalte. Ook is het gehele team bijgeschoold met betrekking tot projectmatig werken. De resultaten werden al snel zichtbaar: een verbeterde interne communicatie en (daardoor) een efficiëntere en doelmatiger bedrijfsvoering.

Deze transformatie was nog niet zo eenvoudig. Veel van de werkplekken op ons kantoor in Delft waren door de coronamaatregelen niet of nauwelijks in gebruik. Het contact tussen de collega's vond gedurende een groot deel van het jaar nog steeds vooral op afstand plaats. Microsoft Teams bleek een dankbare partner in dit proces. En wie wel op kantoor werkte, kon zich verheugen op de gezellige geluiden van onze nieuwe bovenburen: het International Montessori Institute, dat regelmatig rondtrippelende kinderen over de vloer kreeg.

Er waren diverse wisselingen in het personeelsbestand (zie onder [bijlage 1 – Personeel](#)). In juni verwelkomde de Raad van Toezicht een nieuwe voorzitter. Chris van Koppen nam deze functie over van André Borgdorff, die na twee termijnen constructieve betrokkenheid afscheid nam.

Samenwerkingen

Erfgoedhuis werkte in 2021 samen met diverse partners en partijen. Het gaat te ver om deze hier te noemen, maar één voorbeeld mag niet onvermeld blijven. De coronacrisis heeft duidelijk gemaakt: participatie is van wezenlijk belang voor het behoud van ons erfgoed. Vrijwilligers, betrokken burgers, en kleine- en middelgrote erfgoedinstellingen vormen het hart en de handen waarmee erfgoed niet alleen intact gehouden kan worden, maar kan zinderen, verbinden en betoveren!

In 2021 zette Erfgoedhuis daarom samen met Erfgoed Gelderland en Erfgoed Noord-Brabant de schouders onder het landelijke platform erfgoedvrijwilliger.nl, dat gerealiseerd werd binnen het interprovinciale pilotproject *Regio is Groei*. Doel van dit project is om met vereende krachten te investeren in werving en deskundigheid van vrijwilligers en zo erfgoed helpen te behouden.

Activiteiten

Het erfgoedveld had zwaar te lijden onder de pandemie. Op welke manieren kon Erfgoedhuis Zuid-Holland ondersteunen? In 2021 hebben wij verder geëxperimenteerd met het gebruik van nieuwe media en digitale bijeenkomsten. We hebben - waar tijdelijk weer mogelijk - fysieke bijeenkomsten georganiseerd en zijn begonnen met het combineren: heuse 'hybride' evenementen kwamen hierdoor tot stand. Zo waren de Erfgoeddag 2021 en de bijeenkomst *Verder na Corona* van het Museumplatform Zuid-Holland op locatie én digitaal bij te wonen en werd de - eerder uitgestelde - bijeenkomst *Leven in de Mediene*, toen deze op het laatste moment toch digitaal georganiseerd moest, uitgezonden vanuit Verhalenhuis Bélvédere, waar deze eerst gepland was. Ondanks corona zijn hierdoor belangrijke verbindingen gelegd en is kennis terecht gekomen bij de mensen die ons erfgoed - soms met kunst- en vliegwerk - overeind hielden.

Erfgoedhuis stond in 2021 aan de wieg van een uniek project: taaltrainingen voor Nieuwe Nederlanders, gegeven vanuit musea. Tijdens de lessen, die ze als onderdeel van hun inburgeringsprogramma volgden, maakten ze via de museumcollectie op een laagdrempelige kennis met de taal, cultuur en het erfgoed dat ook voor hen relevant is. Deelnemende musea en nieuwe Nederlanders waren enthousiast, dus dit initiatief wordt vervolgd!

Op educatief gebied werken het Erfgoedhuis en Kunstgebouw regelmatig samen. Zo ook bij het ontwikkelen van de Digitale Scheurkalender Burgerschap. In dit online lespakket voor de onderbouw van het vmbo worden ook gevoelige kwesties bespreekbaar gemaakt. In 2021 werd een nieuwe les over *Sint en Piet* toegevoegd aan dit pakket. Dat de samenwerking niet onopgemerkt bleef, bleek in juli toen de Scheurkalender de prestigieuze Europese onderwijsprijs het Comenius EduMedia Zegel in de wacht sleepte. Een fantastische blijk van erkenning!

Een mooie mijlpaal was er in september, toen Erfgoedhuis een nieuw online platform lanceerde; een gloednieuwe corporate website gericht op erfgoedprofessionals en -vrijwilligers, en een vernieuwde website voor ons merk Geschiedenis van Zuid-Holland, met als doelgroep het bredere publiek van erfgoedliefhebbers en -geïnteresseerden in de historische verhalen achter erfgoedlocaties en diverse thema's. Op beide sites zetten we met volle overtuiging in op het behouden, benutten en beleven van erfgoed, door het aanbieden van cursussen, publicaties, verhalen en activiteiten. Met beide websites kunnen we de provincie Zuid-Holland op een krachtige wijze ondersteunen.

Een ander wapenfeit was de tentoonstelling in het Archeologiehuis over osteoarcheologie, een relatief nieuwe tak van sport in de archeologie. Ook kreeg het oer-Zuid-Hollandse

thema water een geheel eigen diepgang met de publicatie van de omvangrijke *Atlas van de Trekvaarten in Zuid-Holland*, een rijk geïllustreerd overzichtswerk van een van de belangrijkste vervoersmiddelen tot aan de komst van de spoorwegen.

Een mooie 'afsluiting' van het jaar was de Erfgoeddag in november, met als thema *De kracht van water* vanwege de herdenking van 600 jaar Sint Elisabethsvloed. Deze jaarlijkse netwerkdag voor alle erfgoedbetrokkenen in Zuid-Holland kon nog net op locatie georganiseerd worden. Een week later zat Nederland weer grotendeels op slot. Zo'n 140 deelnemers kwamen hiervoor naar de prachtige Schouwburg Kunstmin in Dordrecht, of keken digitaal mee via een livestream vanuit de Grote Zaal.

Financiën

In dit jaarverslag leggen wij verantwoording af over de geleverde boekjaarsubsidieprestaties in 2021. Ons jaarplan *Erfgoed verbindt* geeft inzicht in de prestaties waar het Erfgoedhuis zich als ondersteunende instelling van de provincie Zuid-Holland aan committeerde. Deze prestaties worden vastgesteld in afstemming met Bureau Cultuur en Vrije Tijd. Hiervoor ontvangt het Erfgoedhuis een structurele boekjaarsubsidie die voor een beleidsperiode van vier jaar is toegekend (2020-2023). In 2021 bedroeg deze boekjaarsubsidie 63% van onze inkomsten (in 2020: 69%). De overige 37% van de inkomsten betreffen incidentele projectgelden voor diensten en opdrachten van zowel publieke als private financiers, zoals gemeenten, fondsen, erfgoedinstellingen en (particuliere) monumenteneigenaren.

Boekjaaruren voor de provinciale taken

De provinciale subsidie voor het Erfgoedhuis in 2021 bedroeg in totaal 2.056.591 euro. Daarvan was 1.856.591 euro boekjaarsubsidie, inclusief 1,8% indexatie, een eenmalige provinciale subsidie en een subsidie van het Rijk met betrekking tot de Monumentenwacht. Dankzij deze rijkssubsidie brengt de Monumentenwacht een gereduceerd inspectietarief voor rijksmonumenten in rekening. De boekjaarsubsidie is vermeerderd met een incidentele provinciale subsidie [amendementsgelden] van 200.000 euro. Daarnaast ontving Erfgoedhuis in 2021 projectsubsidies van de provincie waarvoor sommige uren van de medewerkers ten laste kwamen van de boekjaarsubsidie. In totaal zette Erfgoedhuis 20.317 uren (8% meer dan begroot) in voor activiteiten en projecten die met de boekjaarsubsidie konden worden gerealiseerd. Het betrof 70% van het totaal aan inzetbare uren (2020: 71%). In die uren zijn adviseurs-uren en uren voor ondersteuning inbegrepen. De overige ureninzet is besteed aan betaalde opdrachten.

	Boekjaaruren	Nacalculatie	%
Totaal aantal uren boeksubsidie 2021	18.812	20.317	108

A

Beleidsgerichte informatie en onderzoek

Dit betreft alle activiteiten die erop zijn gericht overheden en erfgoedorganisaties te voorzien van actuele en voor de beleidsontwikkeling relevante kennis en informatie, alsook onderzoek te verrichten naar nieuwe beleidsgebieden en kennislacunes zodat overheden en erfgoedorganisaties beter geëquipeerd hun werk kunnen verrichten.

A.1 BELEIDSGERICHTE INFORMATIE

A.1.1 Provinciaal Steunpunt voor Monumenten en Archeologie

Een medewerker van het steunpunt is toegevoegd aan het Monumententeam van provincie Zuid-Holland. Het team komt zo'n twaalf maal per jaar bijeen. Tevens vindt er twee maal per jaar een overleg plaats tussen het cluster Archeologie van provincie Zuid-Holland en twee medewerkers van het steunpunt en is er een regelmatig overleg tussen de provinciaal archeoloog en de adviseur archeologie van het steunpunt. Doel van deze contacten is elkaar te informeren, afstemming te vinden en gebruik te maken van elkaars kennis en expertise.

Gemeenten

In 2021 werden elf gemeenten – veelal digitaal – bezocht. Er werd gesproken met medewerkers erfgoed van de gemeenten Brielle, Hellevoetsluis, Hillegom, Lisse, Maassluis, Oegstgeest, Papendrecht, Rijswijk, Teylingen, Voorschoten en Wassenaar. Door de gesprekken wordt een beeld verkregen van de stand van zaken van het gemeentelijke erfgoedbeleid, worden actuele ontwikkelingen besproken en wordt de ondersteuningsbehoefte opgehaald. In het verlengde van de bezoeken worden vragen beantwoord en zo nodig adviezen gegeven over gesignaleerde knelpunten. Gedurende geheel 2021 konden gemeenten een beroep doen op de helpdesk van het steunpunt en werden op die manier voorzien van benodigde informatie of adviezen. Relevante nieuwsfeiten worden gedeeld via de verschillende nieuwsbrieven die het Erfgoedhuis uitbrengt en via de online platforms.

Voor de gemeenten in de Landgoederenzone Zuid-Holland heeft het steunpunt – in samenwerking met het steunpunt in Noord-Holland – gewerkt aan een handreiking voor het borgen van de cultuurhistorische waarden in het omgevingsplan van de landgoederenzone langs de Hollandse kust. Op het Nationaal Monumentencongres op 11 november verzorgden de steunpunten een workshop over dit onderwerp. De digitale handreiking is begin 2022 gepubliceerd en tijdens een bijeenkomst gepresenteerd.

Kerkenvisie

In de provincie Zuid-Holland hebben 27 van de 52 gemeenten vóór de finale datum van 31 maart 2021 bij het rijk een deeltuitkering aangevraagd voor het opstellen van een Kerkenvisie. Voor deze gemeenten is op 8 april 2021 een digitale bijeenkomst georganiseerd waaraan 24 deelnemers hebben deelgenomen. De bijeenkomst had een driedelig doel: het delen van ervaringen, het geven van verdiepende informatie en netwerkvorming. Na een vooraf ingesproken inleiding van gedeputeerde De Zoete, presenteerde Marloes Veringa de net afgeronde Kerkenvisie van de gemeente Vlaarding. Aansluitend waren er nog presentaties van Ton Vervoort, aanjager Herbestemming van provincie Zuid-Holland, en van Jorien Kranendijk, programma-secretaris Toekomst Religieus Erfgoed bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Het Erfgoedhuis heeft gedurende het jaar de gemeenten Katwijk, Midden-Delfland, Kaag en Braassem, Schiedam en Westland ondersteuning geboden bij de opstart en adviezen gegeven over de reikwijdte van de Kerkenvisie. In het laatste geval werd geadviseerd om ook het immateriële aspect van religieus erfgoed op te nemen (zie hiervoor [A.2.5](#)).

Kennisbijeenkomsten

Webinar Omgevingswet en Cultureel erfgoed

Op 2 februari organiseerde het steunpunt in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de steunpunten Noord-Holland en Utrecht een *Webinar Omgevingswet en Cultureel Erfgoed*. Het webinar kwam in de plaats van een fysieke bijeenkomst. De onderwerpen die tijdens de bijeenkomst aan de orde kwamen, waren vooral gericht op de zaken die gemeenten geregeld moeten hebben voor de Omgevingswet van kracht wordt. Verder werden het tijdelijke omgevingsplan, het omgevingsplan en participatie behandeld. Er waren 112 deelnemers, waarvan er 43 afkomstig waren uit Zuid-Holland.

In het verlengde van het thema Omgevingswet namen medewerkers van het steunpunt als adviseurs deel aan het digitale vragenuurtje over de Omgevingswet voor erfgoedvrijwilligers. Dit vragenuurtje verving een fysieke workshop Omgevingswet voor de genoemde doelgroep die via het Erfgoedparticipatieloket werd aangeboden (zie hiervoor [E.3](#)).

De toekomst van ons Cultuurlandschap

Op 20 mei vond een digitale bijeenkomst plaats onder de titel *De toekomst van ons Cultuurlandschap* met presentaties van Noël van Dooren (PARK), Danielle van den Berg (gemeente Alphen aan den Rijn) en Patricia Braaksma (Coördinatiebureau Groene Hart). Er waren 31 deelnemers.

Post65 en Wederopbouw

De bijeenkomst *Post65 en Wederopbouw* die op 23 augustus plaatsvond, kon als enige bijeenkomst dit jaar in fysieke vorm doorgang vinden en vond plaats in De Kapelaan in Zoetermeer. Er waren presentaties van Botine Koopmans (gemeente Den Haag) en een presentatie/rondleiding door Margriet Panman (gemeente Zoetermeer). De bijeenkomst werd door 14 deelnemers bezocht.

Maritieme archeologie

In 2021 werden de eerste voorbereidingen getroffen voor de informatiebijeenkomst over maritieme archeologie die in 2022 zal plaatsvinden. Voor deze bijeenkomst wordt samengewerkt met de Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed die het programma Maritiem Erfgoed Nederland uitvoert. In 2021 werden de gemeenten Rotterdam en Goeree-Overflakkee over het thema bevestigd.

A.1.2 Kennisbijeenkomst over de energietransitie en monumenten

De kennisbijeenkomst is ten gevolge van de coronapandemie doorgeschoven naar 2022.

A.1.3 Molenbiotoop

Het Erfgoedhuis heeft de voorgaande jaren sterk ingezet op het stimuleren en verbeteren van beheer en onderhoud van molenbiotopen. Dit is mogelijk gemaakt met inzet van extra financiële middelen vanuit de provincie. In 2020 en 2021 zijn met deze middelen quick scans van molenerven uitgevoerd. Het betreft erven van molens in bezit van de Rijnlandse Molenstichting en de Stichting Instandhouding Molens in de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden (SIMAV). In totaal zijn 19 quick scans uitgevoerd. Drie quick scans bevatten ook een inspectierapport van de bij de betreffende molen behorende mole-naarswoning. Deze inspecties zijn uitgevoerd door de Monumentenwacht.

Op de (digitale) themabijeenkomst van het Molennetwerk op 15 april (zie onder [C.1.5](#)) is met de deelnemers in gesprek gegaan over de ontwikkelingen rond het beleid van de provincie ten aanzien van de molenbiotoop.

A.2 BELEIDSGERICHT ONDERZOEK

A.2.1 Immaterieel erfgoed in Zuid-Holland

Wie zetten zich in voor immaterieel erfgoed en streektaal in onze provincie en hoe kan het Erfgoedhuis hen optimaal ondersteunen? In het voorjaar van 2021 brachten we op basis van gegevens van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed (KIEN) en aanvullend onderzoek het immaterieel erfgoedveld in kaart en organiseerden we een digitale inspiratiebijeenkomst om kennis te maken met deze voor ons nieuwe doelgroep. Diverse deelnemers spraken hun zorg uit over toenemende regelgeving, die het organiseren van activiteiten steeds complexer maakt. Het vergde een flinke tijdsinvestering om in contact te komen met deze doelgroep, maar deze extra inzet werd mogelijk gemaakt door het pilotproject Erfgoedparticipatieloket ([E.3](#)). Sindsdien zijn diverse adviesvragen binnengekomen waarbij wij rechtstreeks konden bemiddelen en/of de vragensteller in contact konden brengen met KIEN.

Streektaal

We voerden negen gesprekken met vrijwilligers en professionals die zich bezighouden met streektaal en dialect en zetten een aanvullende online enquête uit die door 28 respondenten werd ingevuld. Op basis van deze inventarisatie – die na afloop in de vorm van een verslag is gedeeld met alle betrokkenen – is besloten om in 2022 een bijeenkomst te organiseren over streektaal en om op onze publiekswaarsite informatie over Zuid-Hollandse dialecten en dialectorganisaties te bundelen. Dit laatste idee werd door een groot aantal betrokkenen geopperd, met als doel een breder publiek te bereiken en door te verwijzen. Er is al een start mee gemaakt: in samenwerking met

ProBiblio is een uitgebreid overzicht met publicaties op onze website geplaatst dat regelmatig wordt aangevuld.

A.2.2 Wereldreligie en haar gemeenschappen in Zuid-Holland

Welke verhalen zijn er te vertellen over wereldreligies in Zuid-Holland en in welke vorm zou het Erfgoedhuis aandacht kunnen besteden aan dit onderwerp? We deden bureauonderzoek naar monumentale en niet-monumentale gebouwen met een verhaal maar voerden ook gesprekken met de initiatiefnemers van [Reliwiki.nl](https://reliwiki.nl) en het Haags Gemeentearchief, dat een fietstocht publiceerde met historische en actuele reportages rondom Haags religieus erfgoed. Een oproep in onze nieuwsbrief naar vergelijkbare erfgoedinitiatieven leverde helaas maar weinig op. Uiteindelijk is ervoor gekozen om in 2022 verhalen over dit onderwerp op onze publiekswaarsite te publiceren. Aan bod komen onder meer een soefitempel, een moskee, een synagoge en diverse andere kerkelijke gebouwen en geloofsgemeenschappen. We zien dit als een start en verwachten dit thema in de toekomst verder te kunnen ontwikkelen.

A.2.3 Voortgaand onderzoek naar het leven en werken op de molen

Het project *Molenverhalen* kon in 2021 formeel worden afgerond met een bijeenkomst (zie onder [C.1.5](#)) en de afname van nog twee interviews. In totaal zijn 25 interviews gehouden die digitaal via de site geschiedenisvanzuidholland.nl toegankelijk worden gemaakt. Een toolkit over de opzet en uitvoering van oral history-projecten wordt in 2022 beschikbaar.

Het archiefonderzoek naar de rol van de vrouw op de poldermolen, uitgevoerd in 2020 door een onderzoeksstagiair van de Erasmus Universiteit Rotterdam, is gepresenteerd op de bijeenkomst van het Molennetwerk op 29 oktober (zie onder [C.1.5](#)). Voor het magazine *De Nieuwe Molenwereld* (nr. 7, juni 2021) is een artikel over dit onderwerp geschreven. In 2021 is gezocht naar een nieuwe onderzoeksstagiair, maar helaas is deze niet gevonden.

Onderzoek naar molens krijgt in 2022 een vervolg met het opstellen van een onderzoeksagenda in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Voor deze agenda zijn onderwerpen verzameld, die zich zowel op de poldermolen als industriemolen richten.

A.2.4 Erfgoed en toerisme duurzaam verbinden – onderzoek naar kansen

In 2021 zou Erfgoedhuis Zuid-Holland onderzoek doen naar de mogelijkheden om erfgoed in te zetten bij toerismebeleid, vooral voor kleine musea en gemeenten in het buitenstedelijk gebied. De beperkingen vanwege corona gaven in 2021 echter nauwelijks mogelijkheid hiertoe, zodat er ook wat minder uren aan zijn besteed.

In overleg met de provincie is daarom afgesproken de werkzaamheden in 2022 te continueren. Wel zijn verkennende gesprekken gevoerd met kleinere musea. Daaruit bleek zeker interesse, alleen werd daarbij gemeld dat de publieksontvangende

instellingen eerst moeten herstellen na de vele lockdowns. Later kunnen ze weer aandacht hebben voor nieuwe kansen. Intussen stuurde Gedeputeerde Staten een brief naar Provinciale Staten (Kenmerk PZH-2021-789359258) waarin dit onderdeel ook is benoemd.

A.2.5 Kerkenvisie en kerkelijke gemeenschappen

Veel kerkgebouwen moeten in de komende jaren worden herbestemd of gesloopt. Daarmee staan niet alleen de gebouwen, maar ook de gemeenschappen onder grote druk. Erfgoedhuis Zuid-Holland heeft zich in 2021 ten doel gesteld om geloofsgemeenschappen die aan de vooravond staan om afscheid te nemen van hun kerkgebouw, te helpen bij het borgen van dit waardevolle immaterieel erfgoed. Samen met de gemeente Rotterdam en Verhalenhuis Belvédère is hiertoe een pilotproject opgestart. Verhalen en herinneringen van twee Rotterdamse gebedshuizen worden verzameld om de immateriële kant van dit erfgoed levend te houden. Voor de Steigerkerk zijn twintig mensen, van kerkganger tot tuinman, geïnterviewd over hun leven, hun persoonlijke beleving en over de betekenis die de kerk en het gebouw voor hen heeft. De verhalen zullen naar verwachting in 2022 aan het publiek worden gepresenteerd middels een audiovoorstelling. In 2022 vinden ook interviews plaats met betrokkenen van het tweede gebedshuis in deze pilot, het gebouw O.L. Vrouw van de Vrede dat in gebruik was bij de Portugeesprekende parochie Nossa Senhora da Paz.

	Boekjaaruren	Nacalculatie	%
A Beleidsgerichte informatie en beleidsgericht onderzoek	3.319	3.152	95

Toelichting

De onderbesteding aan uren is het gevolg van de coronapandemie. De onderdelen [A.1.2.](#) (Kennisbijeenkoms t over de energietransitie en monumenten) en [A.2.4](#) (Erfgoed en toerisme duurzaam verbinden) zijn niet doorgegaan, c.q. hebben vertraging opgelopen en zullen in 2022 worden georganiseerd, c.q. afgerond.

B

Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties Zuid-Holland

Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties zijn onontbeerlijk voor het beschikbaar houden van erfgoed voor de samenleving.

De activiteiten zijn erop gericht om ondersteuning te bieden aan het Zuid-Hollandse erfgoedveld en hun taak dienaangaande optimaal uit te voeren (indirect). Daarnaast voert Erfgoedhuis zelf een aantal taken uit op het gebied van het ontsluiten van erfgoedcollecties.

B.1 STEUNPUNT DIGITALISERING ERFGOEDCOLLECTIES ZUID-HOLLAND

In 2021 zijn de werkzaamheden voor het Steunpunt Digitalisering gecontinueerd. In totaal zijn er tien cursussen verzorgd, waarvan twee binnen het programma *Kennis is Kracht*. De cursussen vonden deels online en deels op locatie plaats, afhankelijk van de geldende coronamaatregelen. Eén cursus is vanwege te weinig aanmeldingen doorgeschoven naar 2022. Ook de jaarlijkse Terugkomdag is doorgeschoven naar 2022, deels vanwege de geldende coronamaatregelen en deels vanwege discussie over de voortzetting van het programma *Digitalisering Cultureel Erfgoed Zuid-Holland*.

We hebben de bijeenkomsten door middel van vijf nieuwsbrieven en verschillende uitnodigingen onder de aandacht gebracht bij de doelgroep. Ook hebben we een factsheet uitgebracht en een cursusvideo gerealiseerd om het veld te ondersteunen. We hebben daarnaast contact gezocht met instellingen die nog geen gebruik hebben gemaakt van het programma. Tenslotte is de helpdeskfunctie door diverse organisaties benut; van advies-op-maat per e-mail, tot een Teamsmeeting of een bezoek op locatie.

B.2 ARCHEOLOGIEHUIS ZUID-HOLLAND

In het Archeologiehuis Zuid-Holland werd onder de coördinerende rol van Erfgoedhuis een tentoonstelling over osteoarcheologie gerealiseerd. Deze tentoonstelling kreeg de naam *Oude botten, nieuwe verhalen* en werd opgeleverd in juli 2021. Vanwege de coronamaatregelen was een formele opening met genodigden niet mogelijk. Ter vervanging hiervan is een promofilmje gemaakt over de mogelijkheden van modern wetenschappelijk onderzoek op menselijk botmateriaal. Deze video is via de online kanalen van Erfgoedhuis gedistribueerd.

Erfgoedhuis verzorgde verder de monitoring van de klimatologische omstandigheden in het Archeologiehuis Zuid-Holland. De bevindingen worden samengevat in een rapport dat met de provincie Zuid-Holland wordt gedeeld. Twee rapportages met bevindingen naar aanleiding van de analyses van de klimaatgegevens en bijbehorende aanbevelingen zijn in mei 2021 en februari 2022 opgeleverd.

Aan prestatie B uit het jaarplan 2021 (*het actualiseren/aanvullen van beschrijvingen van objecten die in de opstelling van het PAC zijn opgenomen*) is geen invulling gegeven. Bij aanvang van 2021 werd met de medewerkers van het depot afgesproken dat Erfgoedhuis hier alleen op zou worden ingezet als in de loop van 2021 zou blijken dat hiervoor voldoende uren resteerden. Dat was niet het geval.

B.3 PROVINCIALE COLLECTIE ZUID-HOLLAND

De jaarlijkse themabijeenkomst rondom het provinciaal archief werd op een bijzondere wijze gecombineerd: provinciaal archivaris Peter Diebels gaf acte de présence op de bijeenkomst *Molens & Verhalen*, die werd bijgewoond door zowel (vrijwillig) molenaars en molenliefhebbers als historische verenigingen, musea en archieven. Onderwerp was het archief van het voormalige Bureau Molens van de provincie Zuid-Holland en andere archiefcollecties waarin informatie over molens wordt bewaard.

B.4 KERNTAKEN VAN MUSEA: COLLECTIE WAARDEREN EN KENNIS DELEN

De coronacrisis brengt veranderingen teweeg binnen musea en andere collectie-beherende instellingen. Wellicht moeten instellingen hun deuren sluiten, of fuseren. Het belang van collectiewaardering komt hiermee in de aandacht. Erfgoedhuis Vlaanderen formeerde een werkgroep met adviseurs van collega-instellingen in eigen land en Vlaanderen om kennis en ervaring met elkaar en met het veld te delen. Een serie digitale bijeenkomsten over themagerelateerde collecties en -waardering is in voorbereiding. Doelgroep is collectiebeheerders in het Nederlands/Vlaams taalgebied. De eerste bijeenkomst gaat over landbouwcollecties en wordt in 2022 gehouden.

	Boekjaaruren	Nacalculatie	%
B Beheer, behoud en ontsluiting van erfgoedcollecties	1.022	1.552	152

Toelichting

Er zijn aan onderdeel B 530 uren meer besteed dan was voorzien. Dit is deels debet aan het feit dat er een personeelwisseling heeft plaatsgevonden. De adviseur die jaar in jaar uit ondersteuning heeft geboden op het gebied van het digitaliseren erfgoedcollecties verliet de dienst. Haar opvolger heeft extra uren gebruikt om zich goed in te werken, een netwerk op te bouwen en met de materie vertrouwd te raken.

C

Debat en reflectie

Om in te kunnen spelen op het steeds evoluerende en veranderende beleidsveld is het nodig het debat te voeren en te reflecteren op de ontwikkelingen, en vast te stellen wat dit betekent voor de visie op en omgang met erfgoed. De activiteiten hiertoe worden georganiseerd voor de achterban van het Erfgoedhuis of zijn gericht op het functioneren van het Erfgoedhuis in provinciale, nationale en internationale netwerken, waardoor we beter in staat zijn onze doelgroepen te bedienen.

C.1 ACTIVITEITEN EN NETWERKEN VOOR DE BREDE ACHTERBAN

C.1.1 Jaarlijkse Erfgoeddag

De Erfgoeddag, het jaarlijkse congres van Erfgoedhuis Zuid-Holland, vond plaats op 4 november 2021 in theater Kunstmin in Dordrecht. Hoewel het in de aanloop nog spannend was of dit evenement vanwege de coronacrisis wel 'live' kon worden gehouden lukte dit net. Twee weken later waren de omstandigheden en regels alweer gewijzigd. De titel van de Erfgoeddag was *De kracht van water*. Het congres richtte zich zowel op de herdenking van 600 jaar Elisabethsvloed, als op opgaven ter bescherming van erfgoed in tijden van klimaatverandering. Er was tevoren een duidelijke link gelegd met de erfgoedlijn Waterdriehoek. In de uitvoering is wederom naar tevredenheid samengewerkt met Katrien Ligt die de verantwoordelijkheid had voor de productie en evenement-coördinatie. Er hadden zich 220 personen ingeschreven, maar mogelijk vanwege de corona-dreiging op de achtergrond bedroeg het aantal daadwerkelijke bezoekers ongeveer 140. Van de niet-komers had een deel zich op de valreep afgemeld, maar een deel helaas ook niet. Het was een zogeheten hybride event, met online nog eens een 40-tal bezoekers dat de livestream bekeek. Een reeks interessante sprekers plus een tweetal excursies binnen Dordrecht maakten deze editie van de Erfgoeddag tot een gewaardeerd evenement, met geanimeerde ontmoetingen en gesprekken.

Het totale budget bedroeg 40.000 euro, inclusief een extra bijdrage van 10.000 euro van provincie Zuid-Holland voor de hybride uitvoering. Dit bedrag is niet overschreden.

C.1.2 Jaarlijkse Vrijwilligersdag

Even leek de jaarlijkse bedankdag voor vrijwilligers in erfgoed en groen opnieuw geannuleerd te worden, maar creatieve geesten bij Zuid-Hollands Landschap en Erfgoedhuis organiseerden een bedankdag op een vijftal locaties, waarbij Erfgoedhuis logischerwijs de erfgoed-georiënteerde locatie regelde. Dit werd Streekmuseum de Crimpenerhof in Krimpen aan den IJssel. Op zaterdag 25 september werd daar een gezelschap van vijftien mensen gefêteerd op een dorpswandeling langs historische monumenten, een lunch, een rondleiding door het museum en een cursus rietvlechten. De aanwezigen hebben de bedankdag zeer gewaardeerd. Volgend jaar hopen we dit weer met iedereen op dezelfde locatie te kunnen organiseren.

C.1.3 Jaarlijkse netwerkdag archeologie

Vanwege corona heeft de traditionele netwerkdag archeologie niet plaatsgevonden. Er zijn wel voorbereidende werkzaamheden geweest om een hybride bijeenkomst te organiseren, maar door de lockdown in het najaar van 2021 heeft Erfgoedhuis besloten om de netwerkdag 2021 te annuleren.

C.1.4 Netwerk vrijwilligers in de archeologie

Het Erfgoedhuis organiseert tweemaal per jaar een bijeenkomst voor vrijwilligers over actualiteiten en ontwikkelingen in de archeologie van Zuid-Holland. Vanwege corona zijn de bijeenkomsten digitaal georganiseerd. Van tevoren was een peiling gedaan onder de vaste deelnemers van het netwerk met de vraag of er behoefte bestond aan een digitaal weerzien. Het animo was groot, men had de behoefte om elkaar te treffen en bovendien sloten nieuwe gezichten zich digitaal bij ons netwerk aan. Om de drempel laag en het enthousiasme groot te houden, hebben we bij beide bijeenkomsten een externe spreker gevraagd om een onderwerp met een sterk inhoudelijk archeologische component te presenteren. Tijdens de voorjaarsbijeenkomst, op 21 mei, deelde archeoloog Wouter Vos de laatste onderzoeksresultaten naar de Romeinse resten onder voormalig vliegveld Valkenburg. Bij de tweede vergadering, op 29 oktober, was Heleen van Londen te gast, die succesformules voor participatie in de archeologie presenteerde aan de hand van concrete voorbeelden. De bijeenkomsten werden bijgewoond door vijftien vrijwilligers die verbonden zijn aan één van de vier Zuid-Hollandse afdelingen van de AWN, of aan een archeologische werkgroep van een gemeente of historische vereniging in Zuid-Holland.

C.1.5 Themabijeenkomst en netwerkdag Molennetwerk

De themabijeenkomst vond in de avond van 15 april digitaal plaats. Thema's waren de verkenning *Geheugen van de Polder* (zie onder [C.2.2](#)) en het provinciaal beleid ten aanzien van de molenbiotoop. 55 mensen logden voor deze bijeenkomst in.

De bijeenkomst *Molens & Verhalen* kon in fysieke vorm plaats vinden op 28 oktober in Theater De Veste in Delft. Deze activiteit was een combinatie van de jaarlijkse netwerkbijeenkomst van het Molennetwerk en de jaarlijkse bijeenkomst rondom de archiefcollectie van de provincie Zuid-Holland en het Nationaal Archief. Deelnemers werden bijgepraat over diverse soorten onderzoek naar molens, molengeschiedenis en het leven op de molen. Ook kregen zij handvatten om zelf onderzoek te doen. Deze bijeenkomst stond open voor zowel molenbetrokkenen als vrijwilligers actief bij historische verenigingen. 67 mensen namen aan de bijeenkomst deel.

C.1.6 Studiedag over Joods erfgoed

Deze studiemiddag zou in 2020 plaatsvinden, maar heeft vanwege de coronapandemie toen geen doorgang gevonden. Ook in 2021 was een fysieke bijeenkomst niet mogelijk. Daarom is besloten een digitale variant te organiseren. Op 25 november vond deze plaats onder de titel *Joods erfgoed. Leven in de Mediene*. Er waren 49 deelnemers. Prof.dr. Bart Wallet van de Universiteit van Amsterdam gaf een inleiding: *Sprekend verleden: sporen van vier eeuwen Zuid-Hollands Joods leven in de 21ste eeuw*. Daarnaast waren er drie presentaties over initiatieven (digitaal, educatief en museaal) die het brede publiek informeren over de sporen van de joodse gemeenschappen in Nederland. De bijeenkomst was bedoeld als een verkenning of er een netwerk tot

stand kan worden gebracht rond dit thema. Het Erfgoedhuis is voornemens in 2022 alsnog een fysieke bijeenkomst te organiseren.

C.1.7 Lustrumconferentie voor historische verenigingen

De conferentie heeft op verzoek van de initiatiefnemer Delfia Batavorum vanwege de coronapandemie geen doorgang gevonden en is doorgeschoven naar 2022.

C.2 ACTIVITEITEN EN NETWERKEN VOOR ERFGOED PROFESSIONALS

C.2.1 Netwerkbijeenkomsten gemeentelijke en regionale archeologen

Erfgoedhuis Zuid-Holland organiseert driemaal per jaar netwerkbijeenkomsten voor gemeentelijke en regionale archeologen. Tijdens deze Netwerktafel Archeologie Zuid-Holland worden archeologisch inhoudelijke zaken bediscussieerd, beleidsontwikkelingen besproken en informatie over actuele ontwikkelingen binnen de gemeenten uitgewisseld. In 2021 vonden er drie bijeenkomsten plaats. De eerste was op 23 maart en stond in het teken van de gemeentelijke erfgoednota. Er waren negentien mensen bij dit overleg aanwezig, waarvan dertien werkzaam bij een gemeente. De tweede tafel werd georganiseerd op 22 juni. Deze bijeenkomst ging over de kwaliteit van archeologische rapportages. Hier waren zeventien deelnemers, waarvan veertien werkzaam bij een gemeente. De derde bijeenkomst ging over het Programma instandhouding archeologische rijksmonumenten. Deze bijeenkomst werd bijgewoond door negentien mensen, waarvan dertien werkzaam bij een gemeente.

C.2.2 Werkzaamheden Molennetwerk Zuid-Holland

De activiteiten van het Molennetwerk en van molenorganisaties in de provincie zijn via verschillende media gecommuniceerd met de achterban. Ook zijn zo de molens in Zuid-Holland bij een breed publiek onder de aandacht gebracht. De communicatiemiddelen die hierbij zijn ingezet zijn onze website, een digitale nieuwsbrief (in 2021 drie keer verschenen), Twitter, Facebook en Instagram.

Erfgoedhuis dient als vraagbaak voor het molenveld als het gaat om vragen zoals publieksbereik, vrijwilligersbeleid en onderzoek. Wat betreft dit laatste: Erfgoedhuis ontving subsidie van het Fonds voor Cultuurparticipatie voor het ontwikkelen van een methode voor het doorgeven van kennis binnen de molenaarsgemeenschap (en daarbuiten). Dit resulteerde in het rapport *Geheugen van de Polder*. De uitkomsten vormen de basis voor komende activiteiten.

Erfgoedhuis heeft zitting in het bestuur van The International Molinological Society (TIMS). Dit is wereldwijd de enige organisatie die zich op internationaal niveau bezighoudt met historische wind- en water- en door dieren aangedreven molens. Hiermee wordt de aansluiting op de internationale ontwikkelingen binnen het vakgebied geborgd.

C.2.3 Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen

Het Erfgoedhuis ondersteunt de Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen (KZHA) met zijn werkzaamheden. We hebben verschillende online (leden)vergaderingen georganiseerd. Ook organiseerden we een inhoudelijke bijeenkomst bij Stadsarchief Rotterdam, waarin we dieper ingingen op de hotspotmonitor voor archieven.

C.2.4 Museumplatform Zuid-Holland

Het lukte ondanks enkele lockdowns toch om het aantal musea dat aangesloten is bij het Museumplatform Zuid-Holland te laten groeien naar 76 deelnemers. Via mails en nieuwsbrieven werd veel kennis gedeeld; samen met de Nederlandse Museumvereniging kregen de musea bijvoorbeeld na iedere persconferentie nieuwe leidraden om toch met vrijwilligers achter de schermen te kunnen werken of om op beperkte schaal open te zijn. Voorts werd veel aandacht besteed aan de nieuwe wet WBTR, en trad Erfgoedhuis hiervoor op als vraagbaak.

Tot slot werden drie kennisbijeenkomsten georganiseerd, waarvan één hybride en twee helemaal digitaal. Daarmee bereikten we veel deelnemende musea. Aan de bijeenkomsten in 2021 namen ongeveer 150 musea deel.

Musea en andere collectiebeherende instellingen doen een beroep op het Erfgoedhuis als zij vragen hebben over collectiebeheer, collectiewaardering en het afstoten van collecties. In 2021 werden 26 korte adviezen (maximaal vier uur) gegeven op zulke hulpvragen.

C.2.5 Deelname externe netwerken

Erfgoedhuis nam deel aan de vergaderingen met het Landelijk Contact Museumconsulenten (LCM). Het LCM staat in nauwe verbinding met het Netwerk Digitaal Erfgoed, met de Nederlandse Museumvereniging, het Museumregister en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Zodoende kon veel kennis vanuit de landelijke netwerken ook gedeeld worden met de Zuid-Hollandse achterban, en werd de website museumconsulenten.nl steeds verder – en volgens de laatste normen – geprofessionaliseerd. Ten behoeve van kennisdeling en professionalisering en de hieruit volgende meerwaarde van Erfgoedhuis voor de eigen achterband werd verder geparticipeerd in onder andere het landelijk netwerk provinciale steunpunten monumenten, historische landschappen en archeologie, OPEN, NOORA, Erfgoedplatform, Monumentenwacht NL en het AVA Netwerk.

Verder nam Erfgoedhuis Zuid-Holland deel aan overleggen met Erfgoed Brabant en Erfgoed Gelderland om gedrieën het voortouw te nemen in het uitbreiden van de dienstverlening voor en ondersteuning van erfgoedvrijwilligers in de nog niet aangehaakte provincies bij het online platform [Erfgoedvrijwilliger.nl](https://erfgoedvrijwilliger.nl).

	Boekjaaruren	Nacalculatie	%
C Debat en reflectie	2.315	2.914	125

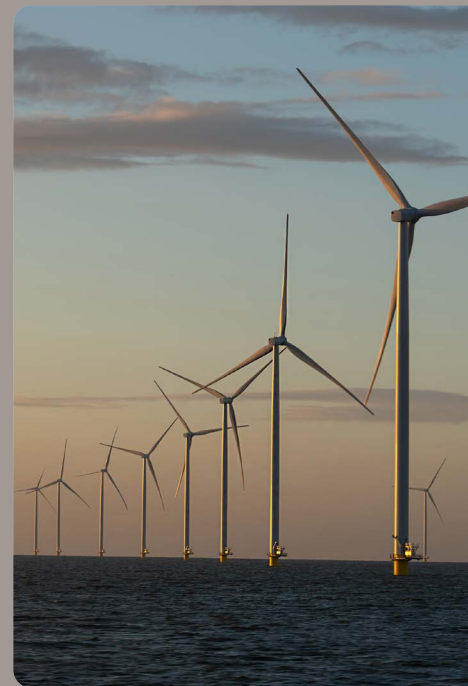
Toelichting

In 2021 zijn ten gevolge van het feit dat fysieke ontmoetingen vaak niet mogelijk waren extra uren gegaan naar het onderhouden van de verschillende netwerken en het voeling houden met de achterban.

D

Collectieve vertegenwoordiging en promotie van het Zuid-Hollandse erfgoed

Dit zijn alle activiteiten die erop gericht zijn om het erfgoedlijnenbeleid van de provincie Zuid-Holland te ondersteunen en in meer algemene zin het erfgoed in de provincie Zuid-Holland te promoten en voor het publiek toegankelijk te maken (in print en digitaal).

D.1 COMMUNICATIE EN PR-WERKZAAMHEDEN

Op de corporate website (erfgoedhuis-zh.nl) publiceerden we 58 nieuwsberichten en een aantal publicaties; op de publiekswebsite plaatsten we verhalen, activiteiten en locaties, binnen een breed pallet aan erfgoedthema's – bijvoorbeeld van de verschillende erfgoedlijnen.

De verwachte (en normale) dip in bezoekers na livegang van deze vernieuwde websites op 14 september was zichtbaar maar is uiteindelijk - gelukkig - meegevallen. Integendeel; een kleine 41.000 gebruikerssessies voor de corporate website was juist een aanzienlijke toename (56%) ten opzichte van 2020. De (tijdelijke) afname was meer zichtbaar bij de vernieuwde publiekswebsite: na livegang nam verkeer naar de website een aantal maanden af, waarna een opwaartse trend zich eind 2021 weer inzette; op de meet waren er een kleine 270.000 sessies totaal (zie ook [Bijlage 2](#)), een afname van 1% ten opzichte van 2020.

De algemene nieuwsbrief verscheen in 2021 elf keer en werd verzonden aan zo'n 2.400 abonnees, een toename van ongeveer 50% ten opzichte van 2020. In deze nieuwsbrief is de achterban steeds geïnformeerd over ontwikkelingen, nieuwe wetgeving, interpretatie, subsidies, best practices en handleidingen. Al deze eigen en externe berichten over erfgoed deelden we ook via onze social media-accounts: Twitter en Facebook groeiden licht (ca. 3% naar ruim 2.100), LinkedIn groeide van ruim 500 naar 900 volgers. De publiekswebsite kreeg haar eigen (kwartaal)nieuwsbrief, waar in september en december de eerste edities van werd verzonden, naar - op de meet - 200 abonnees. Social media van de vernieuwde publiekswebsite hielden een bescheiden groei aan.

D.2 ONLINE STRATEGIE WEBSITES

Het gehele jaar 2021 stond voor het Erfgoedhuis in het teken van de online strategie, die bestond uit een (door)ontwikkeling en bundeling/incorporatie van bestaande websites. Met als doel om efficiënter en effectiever de online kanalen in te zetten om de kerntaken te kunnen realiseren. Resultaat van de strategie was de oplevering en livegang op 14 september van het nieuwe online platform, bestaande uit de corporate website (erfgoedhuis-zh.nl) en de publiekswebsite (geschiedenisvanzuidholland.nl): op de corporate website publiceerden we daarna content van zowel Erfgoedhuis als Monumentenwacht en bijvoorbeeld de thema's archeologie en herbestemming; op de publiekssite bundelden we de oude publiekssite met andere voorheen losse publiekskanalen, zoals Landgoedwandelen, Zocherparken, Beleef Archeologie, Hollands Buiten en Hollands Welvaren.

Een groot deel van het project bestond uit de migratie van pagina's van uit te faseren websites naar de nieuwe omgeving. Niet alle content was nog relevant, of trok voldoende verkeer: daardoor kon niet alle content behouden blijven. Dit gegeven, in combinatie

met herindexering van de resterende content op de twee domeinen, resulteerde in een afname van bezoekersaantallen na livegang, met name op de publiekswebsite. Deze afname was voorzien en tijdelijk: vanaf december herstelden de statistieken van beide websites zich, waardoor deze over het hele jaar genomen ongeveer op hetzelfde niveau uitkwamen als in 2021.

Na eerste livegang waren er nog liggende werkzaamheden: migratie van honderden pagina's, het verrijken, toegankelijker maken van bestaande content en het optimaliseren ervan door middel van SEO. De verwachting is dat - wanneer deze werkzaamheden halverwege 2022 zijn afgerond - de website representatieve statistieken zal laten zien en groei zich zal uitbreiden. Campagnes voor beide websites en merken bij doelgroepen en stakeholders moeten hier in 2022 verder aan bijdragen.

D.3 SPECIFIEKE ERFGOEDLIJNONDERSTEUNING

De betrokkenheid van het Erfgoedhuis bij de verschillende erfgoedlijnen is zeer groot. Drie tot vier van onze adviseurs besteden een substantieel deel (tot 50%) van hun werkuren aan ondersteuning van de erfgoedlijnen/netwerktafels en aan de uitvoering van eigen projecten. Er wordt nauw samengewerkt met de afzonderlijke projectleiders van de provincie. De directeur van het Erfgoedhuis neemt bovendien deel aan het intervisie-overleg tussen Gedeputeerde, onafhankelijke voorzitters van de erfgoedlijnen en provinciale ambtenaren.

Medewerkers van het Erfgoedhuis zijn bij elk van de zeven erfgoedlijnen betrokken. Hun rol varieert van secretaris tot toehoorder en adviseur van de projectleider. Ook besteedt Erfgoedhuis aandacht aan de communicatie rondom de erfgoedlijnen, zowel intern met de deelnemers aan de erfgoedtafels als extern naar publiek. Een medewerker van het Erfgoedhuis neemt bovendien deel aan het driewekelijks overleg dat de provinciale projectleiders van de erfgoedlijnen hebben. In dit overleg worden de algemene grote lijnen van de erfgoedlijnen besproken, het proces, de 'vieringen' waarbij de gedeputeerde een rol kan hebben, de externe communicatie, het financieel kader en de speerpunten voor het eerstkomende jaar. Ook wat het Erfgoedhuis doet en kan doen voor de erfgoedlijnen is regelmatig onderwerp van bespreking.

D.3.1 Atlantikwall

De erfgoedtafel Atlantikwall kwam twee keer op virtuele wijze bijeen en één keer live, in augustus in Noordwijk. Erfgoedhuis ondersteunt de projectleiding als klankbord, als secretaris en als mede-beoordelaar van projectvoorstellen. Het Erfgoedhuis heeft ook zelf een project lopen, het (kinder)paspoort Atlantikwall dat is uitgesteld tot 2022, maar waarvoor in 2021 wel de voorbereidingen werden gestart. Daarnaast onderhoudt Erfgoedhuis diverse social-media accounts over de Atlantikwall en werden de zogeheten 'Bunkervlogs' op het eigen YouTube-kanaal geplaatst.

D.3.2 Erfgoedlijn Historisch Haringvliet (voorheen Goeree-Overflakkee)

Tijdens 2021 werd de aangekondigde uitbreiding van deze erfgoedlijn met de gebieden Voorne-Putten en Westvoorne onder de nieuwe naam Historisch Haringvliet een feit. De bijzondere bijeenkomst daarover kon live plaatsvinden in Hellevoetsluis. Erfgoedhuis ondersteunde deze erfgoedlijn in oude en nieuwe samenstelling door aanwezigheid bij de vijf erfgoedtafelbijeenkomsten (live en digitaal) en door actieve deelname aan de werkgroep Communicatie. Een speciale monumentendag op Goeree-Overflakkee zat er in 2021 niet in, maar wel werden enkele mooie uitgaves gerealiseerd zoals een erfgoedkrant over Ooltgensplaat in april en een speciale erfgoeduitgave in december 2021 over divers erfgoed op Goeree-Overflakkee.

D.3.3 Landgoederenzone

Erfgoedhuis Zuid-Holland coördineerde voor de gemeenten Voorschoten en Wassenaar het meerjarige project *Beleef prins Frederiks parkenroute!*. In 2021 werden route-markeringen en start- en informatiepanelen van drie wandelroutes door het gebied van het voormalige landgoed van prins Frederik der Nederlanden geplaatst. De routes en bijbehorende informatie werd onder meer gepubliceerd op geschiedenisvanzuidholland.nl. Ook werd een speciaal ontworpen speeltoestel geplaatst en twee speurtochten gelanceerd (zie E.5). Daarnaast werd vijf filmpjes geproduceerd over verschillende aspecten van het landgoed van de prins en werd de productie van een handreiking voorbereid en plannen ontwikkeld voor het herstel van het toegangshek van de voormalige Hertenkamp.

In opdracht van provincie Zuid-Holland is in 2021 een Inventarisatie van historische moestuinen bij buitenplaatsen verricht. De inventarisatie werd uitgevoerd door Taco IJzerman van Land&Co, onder begeleiding van een werkgroep. De inventarisatie is eind 2021 in concept opgeleverd en begin 2022 gepubliceerd.

Op verzoek van provincie Zuid-Holland stelde het Erfgoedhuis een voorstel op voor het doen van onderzoek naar het koloniale verleden in de Landgoederenzone Zuid-Holland. De opdracht zal in 2022 worden uitgevoerd.

Aangezien de publieksactiviteiten in de Landgoederenzone Zuid-Holland ook in 2021 niet konden doorgaan, zijn de activiteiten in het kader van de *Dag van het Kasteel* doorgeschoven naar 2022. Ten behoeve van het op het stimuleren van publieksbereik gerichte project *Hollands Buiten*, werd een nieuwe invulling geformuleerd die het publiek vooral via digitale weg in aanraking zal brengen met de buitenplaatsen in de Landgoederenzone.

Op verzoek van het Nationaal Park Hollandse Duinen verzorgde Erfgoedhuis in het kader van Gastheerschap van het landschap een onderdeel van het cursusprogramma.

Het project *Landgoedwandelen II* werd in 2021 voorbereid. De daadwerkelijke realisatie van de wandelroutes door het noordelijke deel van de Landgoederenzone Zuid-Holland vindt in 2022 plaats.

D.3.4 Limes

Erfgoedhuis Zuid-Holland trad in 2021 kort op als plaatsvervangend voorzitter van de netwerktafel nadat Klaas Tigelaar terugtrad en Cornelis Visser aantrad als voorzitter. Tevens fungeert het Erfgoedhuis als voorzitter van het Kernteam Neder-Germaanse Limes. Het Kernteam dient de netwerktafel van advies over tal van voorliggende vragen en kwesties. Het Erfgoedhuis heeft eveneens deelgenomen aan de ronde van de voorzitter van de erfgoedlijn langs de Limes-gemeenten.

In 2021 werd het projectvoorstel *Tijdreisgids* voorbereid en ingediend. Het project is opgenomen in het Maatregelenpakket en zal in 2022 worden uitgevoerd. Tevens werd in 2021 een subsidie toegekend aan het Erfgoedhuis om ervoor te zorgen dat de eerder door derden gemaakte *Time Travel Apps Limes* weer publiekstoegankelijk worden gemaakt en er daarnaast een exploitatiemodel wordt ontwikkeld om de continuïteit te garanderen en het concept uit te rollen naar de provincies Utrecht en Gelderland. Het project wordt uitgevoerd in 2022.

Erfgoedhuis heeft – evenals de zusterorganisaties in Utrecht en Gelderland – zitting in de stuurgroep van de Romeinse Limes Nederland (RLN). De RLN draagt zorg voor het publieksbereik, educatie en netwerkvorming rond dit thema. Behalve het participeren in de stuurgroep, dragen medewerkers van de erfgoedhuizen (publieksarcheologen, educatiemedewerkers en medewerkers PR & Communicatie) ook actief bij met hun kennis en expertise om de doelstellingen te realiseren.

Schrijfworkshops Wikipedia & Romeinse Limes

Over de Neder-Germaanse Limes en alles wat daarmee verbonden is, is op Wikipedia heel wat te vinden. De informatie is echter nog niet compleet. Soms missen de nieuwste ontwikkelingen, kloppen de links niet, of kan er beeldmateriaal toegevoegd worden. Erfgoedhuis Zuid-Holland organiseerde daarom samen met Romeinse Limes Nederland en Wikimedia Nederland in 2021 twee schrijfworkshops om hier wat aan te doen. Onder leiding van Wikipedia-vrijwilliger Ian Velthuis kregen deelnemers praktische tips over het toevoegen van informatie en konden ze direct aan de slag. Er werden onder meer foto's van archeologische vondsten toegevoegd aan artikelen over de castella Albaniana en Nigrum Pullum.

D.3.5 Trekvaarten

Mijlpaal voor het Erfgoedhuis in relatie tot de erfgoedlijn Trekvaarten was het verschijnen op 4 juni van de *Atlas van de trekvaarten*. Aan deze publicatie, een overzichtswerk van alle trekvaarten in Zuid-Holland (en deels daarbuiten), is door een team van elf auteurs, een kaartenmaakster en een beeldredacteur gewerkt sinds 2019. De eindredactie werd gevormd door Marloes Wellenberg en Ad van der Zee, beiden van Erfgoedhuis. Het boek is uitgegeven door Uitgeverij Thoth uit Bussum en telt 192 pagina's fullcolor op groot formaat. De ontvangst 'in het veld' was bijzonder goed, getuige ook enkele zeer positieve recensies. Een 'normale' presentatie kon helaas niet

doorgaan, maar via sociale media en anderszins is er toch veel publiciteit voor het boek tot stand gekomen. Op 2 september vond een bijeenkomst van de erfgoedtafel 'live' plaats bij Royal Delft. Bij die gelegenheid werd het boek aan de tafel gepresenteerd. Namens de provincie Zuid-Holland kregen alle aanwezigen een exemplaar uitgereikt. Op 2 oktober werd het boek officieel gepresenteerd aan Gedeputeerde Willy de Zoete tijdens een kleine bijeenkomst in Den Haag. Het voorbereidende werk aan de *Atlas* is gefinancierd door de erfgoedlijn Trekvaarten van provincie Zuid-Holland en de afdeling landschap van de RCE; de publicatie is financieel ondersteund door een groot aantal particuliere fondsen. Het totale budget voor de *Atlas* bedroeg € 48.100,-.

Daarnaast kwam de erfgoedtafel diverse keren digitaal bijeen, waarvoor het Erfgoedhuis ondersteuning verleende, inzake het samenstellen van de agenda, het beoordelen van projectvoorstellen en algeheel klankborden met de projectleiding (provincie + voorzitter). EGH ondersteunde verder het filmproject *Van Boom tot Boeijer* met adviezen en publiciteit. Dit project is gestart in de zomer van 2021 en loopt tot juni 2022. Ten behoeve van publiciteit over de trekvaarten worden zeer geregeld Facebook- en Twitterberichten in relatie tot de erfgoedtafel gepost. Grotere artikelen (waaronder enkele hoofdstukken uit de *Atlas*) zijn geplaatst op [geschiedenisvanzuidholland.nl](https://www.geschiedenisvanzuidholland.nl).

D.3.6 Oude Hollandse Waterlinie

De erfgoedtafel Oude Hollandse Waterlinie is in 2021 vijf keer bij elkaar gekomen. Met uitzondering van een bijeenkomst in Nieuwpoort, vonden deze digitaal plaats. Daarnaast kwam de commissie Merk & Marketing, waar het Erfgoedhuis zitting in heeft, vier keer bij elkaar. Belangrijkste thema was de financiering van het Jubileumjaar 2022, waarin de Oude Hollandse Waterlinie 350 jaar bestaat.

Het Erfgoedhuis had ook zitting in de begeleidingsgroep voor het opstellen van een cultuurhistorische rapportage van de vestingsteden Gorinchem, Woudrichem en het kasteel Loevestein (Vesting Driehoek). Doel van de rapportage is om het militaire verleden beter inzichtelijk te maken en de nog aanwezige onderdelen te inventariseren. Deze waren nodig om enerzijds de geschiedenis van de Oude Hollandse Waterlinie meer herkenbaar en beleefbaar te kunnen maken, maar de rapportage was ook zinvol naar aanleiding van de aanwijzing van de Nieuwe Hollandse Waterlinie op de Werelderfgoedlijst waar Gorinchem ook onderdeel van is. De rapportage is opgesteld door het bureau Lantschap (Adriaan Haartsen i.s.m Ben Olde Meierink en André Viersen) en is in december opgeleverd.

Het Erfgoedhuis maakt voor de Oude Hollandse Waterlinie een paspoort voor de jeugd (7-12 jaar) in navolging van de eerder gemaakte paspoorten voor bijvoorbeeld de Limes en Landgoederenzone.

Voordat met de werkzaamheden kon worden begonnen moest er eerst nog een aanzienlijk bedrag (€ 7.500,-) aan cofinanciering worden gevonden. Dankzij de toezegging van lokale partijen (gemeenten Krimpenerwaard, Woerden, Molenlanden, Bodegraven Reeuwijk, Gorinchem en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden) kon eind december met de productie gestart worden. Het paspoort verschijnt medio mei 2022.

D.3.7 Waterdriehoek

De activiteiten van het Erfgoedhuis voor de erfgoedlijn Waterdriehoek beperkten zich in 2021 tot deelname aan de erfgoedtafelbijeenkomsten (virtueel) en af en toe klankborden met de projectleiding. Dit was naar verwachting gezien de overlap met het programma Elisabethsvloed en de Erfgoeddag. Partners van de Waterdriehoek werden uitdrukkelijk betrokken bij de Erfgoeddag.

D.4 HET VERHAAL VAN ZUID-HOLLAND VERTELLEN

De grootschalige vernieuwing van het online platform geschiedenisvanzuidholland.nl vergde een nog grotere tijdsinvestering dan verwacht, onder meer omdat bestaande content handmatig moest worden overgezet. De focus op de migratie en optimalisering van de nieuwe website had tot gevolg dat er minder aandacht kon worden besteed aan nieuwe verhalen. Desondanks is wel degelijk nieuwe content toegevoegd, waarbij steeds gestreefd is naar onderwerpen die tot op heden onderbelicht zijn of een volledig nieuw beeld geven van de geschiedenis. Voorbeelden hiervan zijn onder meer verhalen over de 'roze geschiedenis' (LHBTQ) van Zuid-Holland, een persoonlijk migratieverhaal van de van oorsprong Indische schrijver Reggie Baay, de periode na de bevrijding in de Tweede Wereldoorlog en een verhaal over de IJzertijd. Bijzonder is ook de samenwerking met ProBiblio (zie [A 2.1.](#)) rondom streektaal. De door hen ontwikkelde medialijst met publicaties over alle Zuid-Hollandse dialecten is enthousiast ontvangen en al meerdere keren geüpdatet. Dit onderwerp zal in 2022 worden uitgebreid.

D.5 HET ONTSTAAN VAN HOLLAND

De netwerktafel *Ontstaan van Holland* richt zich op een multidisciplinaire benadering van het tijdvak 900-1300 en vergroting van de publieke aandacht voor deze wat onbekende periode in onze geschiedenis. Nadat in september 2020 een eerste live-bijeenkomst van de netwerktafel was gehouden, bestond de hoop dat dit ook in 2021 weer mogelijk zou zijn. Helaas, er werd een drietal bijeenkomsten gehouden, maar noodgedwongen digitaal, onder voorzitterschap van Bart de Leede, wethouder in Vlaardingen. De netwerktafel heeft tot op heden door de beperkende omstandigheden nog tot weinig concrete output geleid, maar is er wel in geslaagd om een vaste groep aan zich te binden. De doorgeschoven plannen liggen klaar voor 2022 (expositie, symposium, Holland-dag). Het Erfgoedhuis bereidt op zijn publiekswaarschuwing een onderdeel voor ten behoeve van publieksinformatie.

Over de financiering van de tafel bestond lange tijd onzekerheid, maar op de valreep van 2021 maakte provincie Zuid-Holland bekend het programma in 2022 te zullen ondersteunen met een substantieel bedrag. Los daarvan heeft een aantal actieve leden van de tafel besloten tot de oprichting van een onafhankelijke stichting Ontstaan van Holland. De oprichting daarvan wordt door de provincie gefaciliteerd en gesteund.

D.6 ARCHEOLOGISCHE KRONIEK

Jaarlijks coördineert Erfgoedhuis de totstandkoming van de Archeologische Kroniek Zuid-Holland. De Kroniek bestaat uit korte artikelen die zijn geschreven door professionals en vrijwilligers die betrokken zijn bij archeologisch onderzoek in Zuid-Holland. Ook in 2021 is er weer een prachtig overzichtswerk gerealiseerd over de belangrijkste onderzoeksresultaten van het voorgaande jaar (2020). De nieuwste editie van de kroniek werd opgeleverd op 1 oktober. Het boek telt 72 pagina's en bestaat uit 45 bijdragen. Er zijn 1000 exemplaren gedrukt, waarvan er 860 direct zijn verspreid onder auteurs, leden van archeologische en historische verenigingen en bibliotheken in Zuid-Holland. De kroniek is ook digitaal raadpleegbaar via de corporate- en publiekswebsite.

D.7 LOKALE GESCHIEDENIS VERTELLEN VIA DIGITALE INZET

De activiteiten op het vlak van immaterieel erfgoed en met name streektaalen waren in 2021 voornamelijk inventariserend van aard en gaven minder aanleiding tot het maken van digitale producten voor de achterban. Wel is contact gelegd met de RCE om mogelijk in 2022 podcasts te maken van de *Molenverhalen*. Tot slot is via het YouTubekanaal van het Erfgoedhuis en social media veel aandacht gegenereerd voor allerlei erfgoed: via bunkervlogs, video's over archeologie, over Zuid-Holland en de omgang met het water en cursussen voor molengidsen werd een breed scala aan filmpjes, lezingen en presentaties gedeeld, waarmee de lokale geschiedenis steeds anders wordt verteld.

D.8 600 JAAR SINT-ELISABETHSVLOED

Het herdenkingsprogramma 1421-2021 viel voor een deel in het water vanwege de coronabeperkingen. Desondanks wisten veel partners toch hun plannen te realiseren, zij het soms ten dele. Het Erfgoedhuis nam deel aan online vergaderingen en hielp mee door via de eigen publiciteitskanalen bekendheid te geven aan het herdenkingsjaar. Erfgoedhuis werkte tevens mee aan een special van *Holland Historisch Tijdschrift* over de vloed. Ook de Erfgoeddag stond in het teken van de Elisabethsvloed. Er werd daartoe samengewerkt met het lopende interprovinciale programma Elisabeth 600 onder leiding van Richard Stomp en met het Dordrechts Museum. Het programma loopt nog door tot in 2022, maar onze activiteiten beperken zich nu tot publicitaire ondersteuning.

	Boekjaaruren	Nacalculatie	%
D Collectieve vertegenwoordiging en promotie van het Zuid-Hollandse Erfgoed	8.087	9.169	113

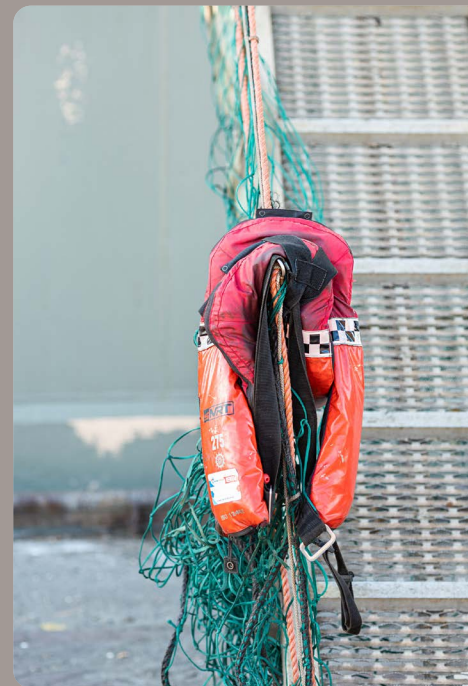
Toelichting

Ten behoeve van onderdeel [D.2](#) (Online strategie websites) waren meer uren nodig dan op voorhand was ingeschat.

E

Deskundigheidsbevordering

De activiteiten die zijn gericht op het in stand houden en vergroten van de kennis en bekwaamheid van erfgoedprofessionals, erfgoedvrijwilligers en jeugd.

E.1 EXTRA ONDERSTEUNING VOOR ERFGOED-VRIJWILLIGERS: KENNIS IS KRACHT

Dat er in 2021 nog weer enkele periodes van sluiting en strenge regels volgden na 2020 was niet voorzien, maar dit had wel grote impact op de musea en hun vrijwilligers. Gelukkig heeft het Erfgoedhuis in samenwerking met de Museumvereniging (MV) steeds aandacht gehad voor alle erfgoedinstellingen: zij konden voor al hun vragen bij ons terecht en bij de MV. 2021 was ook het jaar dat de wet WBTR in werking trad. Ook daarover hebben wij onze achterban ruim geïnformeerd en een klankbord geboden waar nodig.

We organiseerden acht trainingen, en vijf cursussen op maat, en produceerden drie factsheets in 2021. We hebben maar twee cursussen digitaal hoeven geven: *Betekenis van het lokale museum voor de lokale gemeenschap* en *Vrijwilligersmanagement*. Gelukkig konden de andere zes trainingen met inachtneming van de geldende maatregelen wel live gegeven worden op mooie museale locaties. Ook maakten we een kleine inhaalslag met de cursussen op maat bij de musea 'thuis'. We hebben gemerkt dat sommige musea zijn gaan opruimen, of digitaliseren; andere kregen te maken met een terugloop in het aantal vrijwilligers, en moesten nieuwe vrijwilligers gaan zoeken en inwerken. Ook al mochten ze niet de hele tijd open zijn, ze waren hier intensief mee bezig. De vragen die hieruit voortkwamen, konden soms met een cursus op maat beantwoord worden. We hebben aanzienlijk meer telefonisch contact gehad, om deze lokale erfgoedhoeders te ondersteunen met onze kennis en adviezen. Dat heeft wel voor een wat hoger aantal uren in de begeleiding gezorgd. De voornoemde factsheets zijn ook op de landelijke museumsite museumconsulenten.nl en op de inmiddels in maart 2021 verschenen landelijke site erfgoedvrijwilliger.nl gedeeld, en uiteraard op alle digitale uitingen van het Erfgoedhuis zelf.

E.2 (PROJECT)VRIJWILLIGERS VOOR DE ERFGOEDSECTOR BEREIKEN EN BEHOUDEN

In 2021 hebben we getracht de erfgoedinstellingen te laten nadenken over wat ze 'straks' (na de versoepelingen) weer zouden willen, wie ze daarvoor nodig hebben en wat ze in tijden van sluiting konden doen. Dat heeft wel bij veel musea geleid tot een nuttige tijdsbesteding, maar de connectie met jongeren was zeer lastig te leggen; omdat zij via hun school ook bijna alleen maar digitaal contact met de docent hadden, en omdat live-aanwezigheid tijdens een groot deel van het jaar sterk werd afgeraden. Dat heeft ertoe geleid dat we via een speciale training de erfgoedinstellingen hebben geïnspireerd om na te denken over projectmatig vrijwilligerswerk dat uit kortere en eenmalige klussen bestaat. Zodra er volop bezoek kan komen, scholen weer openstaan voor buitenschoolse activiteiten en mensen zonder angst in groepsverband op de werkvloer kunnen samenzijn zal dit uiteraard beter lukken.

E.3 ERFGOEDGEMEENSCHAPPEN VERBINDEN/ ERFGOED VOOR IEDEREEN

In 2021 hebben we actief ingezet op het bereiken van andere doelgroepen dan de usual suspects. Zeer interessant was het te zien hoe anders dat is bij een groep nieuwe Nederlanders, die wij via NT2-lessen in het museum kennis lieten maken met onze taal, cultuur en gewoonten. We hebben met een viertal musea samengewerkt in een zeer intensief begeleid traject. Dat leverde heel veel tips op, maar vooral ook positieve reacties van alle partijen; de musea, de taaltrainers en de deelnemers aan de taallessen zelf. Kortom, de pilots nodigen uit tot opschaling in 2022.

Verder hebben enkele medewerkers van het Erfgoedhuis zich geschoold in erfgoedparticipatie door andere doelgroepen, onder andere door inspiratiesessies met onze Vlaamse zuiderburen bij te wonen, en via ons landelijke netwerk de do's en don'ts uit te wisselen. Tenslotte zijn we ook via ons werk voor het participatieloket op de site erfgoedvrijwilliger.nl betrokken bij diverse manieren om meer mensen aan het Zuid-Hollandse erfgoed te verbinden.

E.4 CURSUSSEN MOLENNETWERK

In 2021 zijn twee (tweedaagse) cursussen *Molengids* georganiseerd. Dag 1, waarin geschiedenis en kennis van de molen centraal staat, is digitaal georganiseerd. Ter ondersteuning zijn drie filmpjes ontwikkeld. Dag 2, die geheel in het teken staat van rondleiden, kon voor beide groepen fysiek op locatie worden georganiseerd. Een van de twee cursussen werd op maat gegeven voor Stichting De Rijsoordse Molen. In totaal namen 28 aspirant-gidsen deel. Tevens is gewerkt aan een nieuw cursusboekje *Molengids voor Molengidsen*, dat in 2022 gereed zal zijn.

E.5 ERFGOEDEDUCATIE OP DE ERFGOEDLIJNEN

Voor de erfgoedlijn Oude Hollandse Waterlinie is een groot educatieproject van start gegaan ter ere van het 350-jarige jubileum van deze verdedigingslinie. In eerste instantie in vier gemeenten, en in 2022 waarschijnlijk uiteindelijk in zes, zal er voor groep 7 en 8 een mooie lessenserie over het lokale erfgoed van de OHW aangeboden worden. Dit lesmateriaal wordt duurzaam ontwikkeld en aangeboden – makkelijk toegankelijk voor scholen, de komende acht jaar. Inhoudelijk zijn de lessen voor gemeenten Bodegraven-Reeuwijk en Molenlanden in 2021 afgerond, in het voorjaar van 2022 zullen de leerlingen de lessen op grote schaal gaan beleven.

Voor de Landgoederenzone zijn er voor de Prins Frederiks Parkenroute in Wassenaar en Voorschoten twee avonturentochten opgeleverd voor de buitenschoolse educatie. Met deze tochten kunnen kinderen van 7 t/m 11 jaar meer te weten komen over de geschiedenis van buitenplaatsen De Paauw/Backershagen en De Horsten ten tijde van

prins Frederik der Nederlanden (1797-1881). Tevens is er op Open Monumentendag bij Raadhuis de Paauw een nieuw speeltoestel onthuld waar een informatiebord is bijgeplaatst in dezelfde stijl als de routes.

Daarnaast is er doorlopend geadviseerd over erfgoededucatie aan partners van de erfgoedtafels en het onderwijs, bijvoorbeeld voor een techniek- en erfgoedproject *Trekschuit Bouwen* van Museum Maassluis, de Historische Vereniging Oostvoorne, Nationaal Park Hollandse Delta en de Werkgroep Erfgoed vanuit de scholen in de Krimpenerwaard.

E.6 OVERIGE ERFGOEDEDUCATIEACTIVITEITEN

De *Digitale Scheurkalender Burgerschap* werd in 2021 goed gebruikt door docenten. In totaal werden er 55.535 pagina's bekeken en verbleven leerkrachten gemiddeld acht minuten op de website. De Scheurkalender werd door heel Nederland gebruikt. Via een mini-vragenlijst op de website hebben we docenten gevraagd zelf de onderwerpen voor de vier nog te ontwikkelen lessen te kiezen. Hieruit bleek dat docenten graag een wisselend item over de actualiteit zouden willen. In november kwam daarom de les *Sint en Piet*, over de zwartepietendiscussie en racisme online. Daarnaast is er voorbereidend werk verricht voor lessen over duurzaamheid en vooroordelen, die in 2022 online komen. Verder zijn er promotieactiviteiten uitgevoerd, zoals advertenties in vakbladen en een stand op de *Docentendag Maatschappijleer*.

Voor de Kinderboekenweek in is wederom een lespakket gemaakt, in samenwerking met Kunstgebouw. Het thema dit jaar was *Worden wat je wil*. Het lespakket bestond uit vier onderdelen, gebaseerd op vier kinderboeken. Voor groep 1-2, groep 3-4, groep 5-6 en groep 7-8 zijn er creatieve lessen ontwikkeld met steeds een erfgoedcomponent erin verwerkt. De webpagina waarop de lessen stonden is bijna 10.000 keer bekeken, iets vaker dan het lesmateriaal van vorig jaar. Dit zou kunnen komen doordat we dit jaar een Schoolbus-mailing van Onderwijsadressen (7.420 exemplaren) hebben laten rondsturen naar de scholen.

Het landelijke project *Erfgoedwijzer: iedere leerling erfgoedwijs* is verder in de steigers gezet. In dit project, samen met partners (Landschap Erfgoed Utrecht, Erfgoed Gelderland, Erfgoed Brabant en Plein C, de Reinwardt Academie en Imagine IC) wil Erfgoedhuis Zuid-Holland de kansen onderzoeken voor 'erfgoedwijsheid' in het onderwijs. Er is veel inhoudelijk werk verricht aan de toolkit met lesvoorbeelden, handvatten, werkvormen en materiaal voor leerkrachten van het primair onderwijs en erfgoedaanbieders. In 2022 worden de lessen erfgoedwijsheid getest in de klas en gaan de toolkits voor het eerst ingezet worden.

	Boekjaaruren	Nacalculatie	%
E Deskundigheidsbevordering	2.266	2.814	124

Toelichting

De overschrijding van uren is grotendeels op het conto te schrijven van de realisatie van onderdeel [E.5](#) (Erfgoededucatie op de erfgoedlijnen). Met name de ontwikkeling van het educatieproject voor de erfgoedlijn Oude Hollandse Waterlinie trekt een grotere wissel op de inzet dan van te voren was ingeschat.

F

Innovatieruimte

De uren en budgetten genoemd onder innovatie waren in het jaarplan 2021 nog niet belegd. Dit gaf de organisatie enige ruimte om gedurende het jaar in te spelen op ontwikkelingen en te innoveren.

De corona-pandemie heeft er toe geleid dat Erfgoedhuis Zuid-Holland technische innovaties heeft doorgevoerd om contact te houden met de achterban. Hiertoe zijn nieuwe media ingezet en is de digitale facilitering van bijeenkomsten verder verfijnd. Ook is gewerkt aan een Digitale Strategie voor de eigen organisatie om efficiënter en effectiever te kunnen werken en een groter bereik te hebben.

	Boekjaaruren	Nacalculatie	%
F Innovatieruimte	679	121	18

Toelichting

In 2021 zijn er minder uren geschreven op innovatie dan voorzien. Dit komt voornamelijk doordat een aantal inhoudelijke innovatieve werkzaamheden op andere programma-lijnen zijn geschreven. Denk hierbij aan de ontwikkeling van een handreiking voor gemeenten op het gebied van de Landgoederenzone Zuid-Holland, het voorwerk voor het doorontwikkelen van de Archeologische Kroniek naar een product dat bredere lagen van de bevolking zal aanspreken e.d..

G

Monumentenwacht Zuid-Holland

De afdeling Monumentenwacht Zuid-Holland binnen het Erfgoedhuis maakt zich al vele jaren sterk voor een goed beheer en onderhoud van monumenten en andere historische en beeldbepalende gebouwen. De wachters doen dit door eigenaren en beheerders van monumenten bij te staan met onafhankelijk advies over de bouwkundige staat van hun monument en door het uitvoeren van periodieke inspecties. Goed onderhoud is immers cruciaal voor de instandhouding van gebouwd erfgoed.

In 2021 zijn de effecten en resultaten van de in 2020 ingezette herziene bedrijfsvoering zichtbaar geworden. Door het invoeren van een centrale planning is het aantal uitgevoerde inspecties toegenomen en heeft dit ook impact op het resultaat gehad. Om verder invulling te geven aan wensen en behoeften van de hedendaagse monumenteneigenaar is in 2021 gestart met het aanbieden van een basis-duurzaamheidsscan. De tarieven zijn gelijk gebleven aan 2020.

G.1 ONDERSTEUNING VAN PROVINCIE ZUID-HOLLAND DOOR MONUMENTENWACHT ZUID-HOLLAND

Voor de provincie heeft de Monumentenwacht een aantal activiteiten uitgevoerd. Hieronder valt het beoordelen van subsidieaanvragen met betrekking tot restauratie, herbestemming en molens. Voor de molens worden ook defecte tellers met regelmaat vervangen. Daarnaast wordt in opdracht van de provincie op verschillende locaties ondersteund op gebied van bouwbegeleiding, het bijwonen van bouwvergaderingen en inspecteren van uitgevoerde (ver)bouwwerkzaamheden. Ook in 2021 heeft de Monumentenwacht een nieuw format opgesteld waarmee inzicht verkregen wordt in de gemiddelde kosten van aangeleverde begrotingen inzake de herbestedingssubsidie.

	Boekjaaruren	Nacalculatie	%
G Monumentenwacht Zuid-Holland advisering	1.124	594	53

Toelichting

Aangezien het totaal aantal ingezette uren minder was dan de voor deze ondersteuning ter beschikking staande uren, worden de niet-bestede uren in 2022 ingezet voor het verrichten van het pilotproject van de *Interieurwacht*.

G.1.1 Activiteiten vrijgesteld van BTW

Het uitvoeren van periodieke bouwkundige inspecties

De werkzaamheden bestaan uit het technisch inspecteren van monumentale gebouwen. Het Monumentenwachtrapport waardeert puntsgewijs ieder bouwkundig onderdeel van het monument, uiteraard inclusief de aard, vorm en termijn van een eventueel herstel.

Abonneeservice

In 2021 is ons abonneebestand met eigenaren en beheerders van monumenten enigszins afgenomen ten opzichte van het jaar daarvoor. De afname is grotendeels te verklaren door opschoning van zogenaamde slapende abonnees. Voor abonnees heeft een abonnement twee voordelen: het stimuleert in de eerste plaats de periodieke inspecties (iedere twee jaar, of naar wens), wat in het algemeen belang is van de

instandhouding van het gebouw. Ten tweede ontvangt de opdrachtgever een korting op de uitgevoerde werkzaamheden.

G.1.2 Activiteiten niet vrijgesteld van BTW

Aankoopkeuringen

De Monumentenwacht voert aankoopkeuringen uit voor particulieren en bedrijven die overwegen een historisch pand aan te kopen. Deze aankoopkeuring biedt potentiële kopers inzicht in de staat van onderhoud en de kosten voor eventueel herstel en onderhoud.

NRF-QuickScans

Gebruikers van de Restauratiewijzer kunnen via het Nationaal Restauratie Fonds (NRF) bij Monumentenwacht Zuid-Holland een Quickscan aanvragen ter bepaling van de financieringsbehoefte van onderhoud, restauratie of woningverbetering. Met deze scan worden de kosten van gebreken en onderhoud aan woonhuizen en boerderijen zonder agrarische functie berekend die binnen twee jaar te verwachten zijn.

Ondersteuning subsidieaanvragen

Monumentenwacht Zuid-Holland helpt beheerders en eigenaren van monumenten met het aanvragen van de zogeheten Subsidie instandhouding monumenten (Sim) zoals verstrekt door de Rijksoverheid.

Opstellen van meerjarenbegrotingen

Een van de geleverde diensten is het opstellen van meerjarenbegrotingen. Deze begrotingen stellen wij op voor de particuliere woningbezitter, gemeenten en overige klanten. Met deze begroting kunnen we de monumentenbezitter beter van dienst zijn met advies en begeleiding.

Begeleiding en ondersteuning van VVE's

Wij ondersteunen Verenigingen van Eigenaren (VVE) met het onderhoud van hun pand door het bijwonen van vergaderingen, het aanvragen van offertes bij aannemers en leveranciers en door controle op de uitvoering en kwaliteit van de werkzaamheden.

Financiering

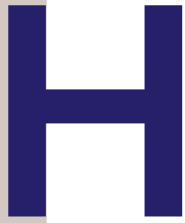
De financiering van de afdeling Monumentenwacht verloopt in 2021 via een toekenning boekjaarsubsidie van de provincie Zuid-Holland en via betaald opdrachtgeverschap.

Werkzaamheden Monumentenwacht

	2020	2021
Productie		
Geschreven inspectierapportages	484	658
Quickscans en aankoopkeuringen	7	5
SIM-subsidies aangevraagd	26	10
SIM-subsidies toegekend	19	10
Begeleidingstrajecten aangenomen in 2021	9	12
Abonnementen		
Abonnees aan het begin van het jaar	2686	2640
Abonnees aan het eind van het jaar	2640	2116
Aanmeldingen tijdens het jaar	75	*
Opzeggingen tijdens het jaar	121	*
Netto groei	- 46	*
Organisatie		
Fte inspecteurs op 31 december 2021	7	10

Toelichting

In 2021 is er een andere manier van administreren gekozen voor abonnees. Hierdoor zijn de kengetallen 'aanmeldingen' en 'opzeggingen' niet betrouwbaar en derhalve ook niet opgenomen. De daling in het aantal abonnees is te verklaren door het verwijderen van zogenaamde 'slapende' abonnees. Sinds 1 januari wordt er centraal gepland. Mede hierdoor (en door de toename van het aantal inspecteurs) is het aantal opgestelde rapportages weer op een acceptabel niveau beland.

Incidentele opdrachten

Naast werkzaamheden en activiteiten die het Erfgoedhuis op basis van het jaarplan uitvoert voor provincie Zuid-Holland, worden ook projecten en opdrachten verricht met inzet van uren en/of budget die buiten de boekjaarafspraken vallen.

H.1 EERSTE HULP BIJ VERDUURZAMEN VAN MONUMENTEN

In april 2021 is de Monumentenwacht gestart met het uitvoeren van duurzaamheids-scans met behulp van een basis-adviesproduct. In totaal zijn er tot en met begin december dertien duurzaamheidsadviezen opgeleverd. Dit basisproduct was de eerste stap richting het leveren van kwalitatieve duurzaamheidsadviezen voor monumentale panden. Dit heeft waardevolle inzichten opgeleverd voor de verdere interne organisatie en kwaliteitsontwikkeling van deze adviezen. In februari 2022 wordt de transitie gemaakt naar een digitaal adviesproduct, ontwikkeld door een externe kennisinstantie. Deze transitie stond eerder gepland in september 2021, echter vanwege een aantal factoren (zoals COVID-19) is er vertraging ontstaan bij de externe partij in de aanloop naar oplevering van het product. Er is gekozen om deze transitie in gang te zetten om de hoge vraag naar deze adviezen te kunnen bijhouden en de verwerkingstijden intern te verkleinen. De Monumentenwacht is één van de negen Monumentenwachten in Nederland die dit digitale adviesproduct gaat gebruiken in 2022.

H.2 BENODIGDE EXTRA FINANCIERING IN 2021

Evenals voorgaande jaren heeft provincie Zuid-Holland voor de realisatie van de Jaarlijkse Erfgoeddag extra financiering ter beschikking gesteld van € 10.000.

H.3 OPDRACHT REGELING ONTZORGING VERDUURZAMING KLEIN MAATSCHAPPELIJK VASTGOED

In de loop van 2021 zijn gesprekken gestart tussen Erfgoedhuis en provincie Zuid-Holland over de mogelijkheden voor ondersteuning van de Monumentenwacht omtrent de provinciale regeling *Ontzorging verduurzaming klein maatschappelijk vastgoed*. Deze opdracht is in november toegekend aan de Monumentenwacht. De opdracht betreft het leveren van duurzaamheidsadviezen (en soms ook bouwkundige inspecties en bouwhistorische scans) voor minimaal tien monumenteneigenaren in bezit van onder andere culturele ANBI's en scholen. Deze duurzaamheids-scans worden afgenomen met behulp van het digitaal adviesproduct dat begin 2022 in gebruik wordt genomen. Deze opdracht is daardoor ook direct een pilot voor het nieuwe adviesproduct. De eerste intakegesprekken en inspecties zullen plaatsvinden in het voorjaar van 2022. Vanwege vertraging rondom de oplevering van het nieuwe digitale adviesproduct is er voor deze opdracht eveneens vertraging ontstaan.

BIJLAGE 1 Personeel

Personele in- en uitstroom

De cijfers van 2021 in ogenschouw nemend waren vooral bij het bedrijfsonderdeel van de Monumentenwacht de personele wisselingen dynamisch. Er zijn er vijf monumentenwachters gestart; vier junior-monumentenwachters B in opleiding en een ervaren A-wachter. In 2021 hebben we afscheid genomen van een secretariael medewerker en van een van de monumentenwachters. Twee monumentenwachters kondigden hun vertrek per 1 januari 2022 aan, vanwege woon-werkverkeer.

Een senior-adviseur heeft na negentien jaar afscheid genomen van het Erfgoedhuis, om in een nieuwe omgeving haar werkervaring en deskundigheid in te kunnen zetten. De wervingsprocedure voor de ontstane vacature verliep voorspoedig en per 1 mei 2021 is een nieuwe collega in dienst getreden. Ook zijn twee medewerkers tijdelijk in dienst getreden ter ondersteuning van werkzaamheden op het gebied van online communicatie.

Jong talent

In 2021 is afscheid genomen van het programma van erfgoedtalenten. De laatste medewerker die is ingestroomd vanuit dit programma heeft in december afscheid genomen. Het Erfgoedhuis bleek een waardevolle opleidingsplek voor de arbeidsmarkt; zij kon kiezen voor een baan in de eigen woonplaats. Het blijkt goed mogelijk om het Erfgoedhuis voldoende te profileren op de arbeidsmarkt en jong talent zelf te werven. Over opleiden gesproken: er is een goede relatie met de Reinwardt Academie. In 2021 heeft een stagiaire een stageperiode doorlopen in het kader van een tweedejaarsstage.

Met de komst van vier jonge monumentenwachters is de continuïteit van de dienstverlening van de Monumentenwacht geborgd. Deze jonge monumentenwachters brengen elk vanuit de eigen deskundigheid en opleidingsachtergrond een frisse blik en dosis

nieuwe energie mee. Zij leveren een bijdrage aan de voortdurende verbetering van de kwaliteit van de dienstverlening van de Monumentenwacht en volgen een opleiding aan het Nationaal Centrum Erfgoedopleidingen.

Verhouding deeltijd-volgtijd

Bij de aanstelling van nieuwe medewerkers is gericht ingezet op voltijds-aanstelling en werkdagen zoveel mogelijk verdeeld over alle werkdagen van de week. De verhouding tussen de aanstelling in deeltijd en voltijd blijft ongewijzigd.

Verhouding tijdelijke overeenkomst – overeenkomst onbepaalde tijd

Negentien medewerkers zijn in vaste dienst. Vijf medewerkers zijn in 2021, na een eerder tijdelijk dienstverband, voor onbepaalde tijd in dienst getreden. Acht medewerkers zijn op basis van een eerste tijdelijke overeenkomst gestart.

Arbeidsparticipatie naar leeftijd en geslacht

De arbeidsdeelname tussen mannen en vrouwen varieert per leeftijdsgroep. Onder 55- tot 65-jarigen is die landelijk gezien het grootst. Bij het Erfgoedhuis is de arbeidsparticipatie in deze leeftijdsgroep van vrouwen bijna gelijk aan die van mannen. Wel is er een verschil te constateren in de omvang van het dienstverband. Mannen werken vaker (dertien keer) in een voltijdsdienstverband ten opzichte van vrouwen (zes keer).

	31-12-2021	31-12-2020	31-12-2019	31-12-2018
Aantal medewerkers op 31-12	29	26	28	27
Aantal fte op 31-12	25,1	23,82	24,13	23,35
Verhouding m/v	16/13	11/15	14/14	13/14
Verhouding voltijd-deeltijd	18 vt 11 dt	16 vt 10 dt	15 vt 13 dt	12 vt 15 dt
Instroom in aantal	8	8	7	4
Instroom in fte	6,67	6,31	5,44	3,11
Instroom gemiddelde leeftijd	35	41,25	35	44
Uitstroom in aantal	3	10	4	5
Uitstroom in fte	2,5	6,75	4,66	4,12
Uitstroom gemiddelde leeftijd	41,5	45	49,5	31

Keuze in arbeidsvoorwaarden

In aanvulling op vier weken wettelijke vakantieverlof is het mogelijk om vanuit het Individueel Keuzebudget (IKB) extra verlofuren aan te kopen tot maximaal drie keer de weekomvang. In totaal zijn circa 1432 extra verlofuren ingekocht. In 2021 is meer gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot extra inkoop ten opzichte van het jaar daarvoor.

In 2021 is de mogelijkheid geboden om gebruik te maken van de tijdelijk beschikbare extra ruimte werkkostenregeling in het kader van de coronamaatregelen. Vier medewerkers hebben voordelig een fiets aangeschaft. Ook voorzieningen voor de thuiswerkplek (twee maal) zijn gehonoreerd vanuit de extra beschikbare ruimte in de Werkkostenregeling.

Salarissen

	2021	2020	2019	2018
Salaris voltijd < 2.500	10%	0%	8%	4%
Salaris voltijd 2.500 - 4.500	72%	81%	78%	74%
Salaris voltijd > 4.500	18%	19%	14%	22%

Op 31 december 2021 was 75% van de medewerkers ingeschaald in het maximum van de salarisschaal. In 2020 was 80% van de medewerkers ingeschaald op het maximum van de schaal.

Verzuim

	2021	2020	2019	2018
Verzuimpercentage	3,82%	6,14%	4,5%	3,02%

In 2021 is het ziekteverzuim met 2,32% gedaald ten opzichte van 2020. Deze daling is voornamelijk toe te schrijven aan de afronding van drie langdurige verzuimsituaties. Het verzuimpercentage van 3,82% is laag in vergelijking met het landelijke gemiddelde van 4,8%. De meldingsfrequentie nam ten opzichte van 2020 toe tot 1,0. Vanwege corona hebben medewerkers vaker ziek gemeld.

Uitgaven voor opleiding en ontwikkeling in procenten van de loonsom

- **2021:** De uitgaven voor opleiding en ontwikkeling waren 40.135, dit is 2,7% van de loonsom.
- **2020:** De uitgaven voor opleiding en ontwikkeling waren 22.384, dit is 1,6% van de loonsom.
- **2019:** De uitgaven voor opleiding en ontwikkeling waren 17.900, dit is 1,3% van de loonsom.
- **2018:** De uitgaven voor opleiding en ontwikkeling waren 13.898, dit is 0,8% van de loonsom.

Projectmatig werken

Ter ondersteuning van de implementatie van projectmatig werken in de organisatie is, tussen de lockdowns door, gelegenheid geweest om de medewerkers een training te laten volgen. Dit was de eerste gelegenheid in 2021 om elkaar weer fysiek op kantoor te treffen. Onder leiding van Bastiaan Vinkenburg van Bureau Berenschot werden ervaringen gedeeld, theorie over projectmatig werken gedeeld en verbeterpunten genoteerd.

Veiligheidstrainingen

Het team van de Monumentenwacht heeft in het najaar een training gevolgd op het gebied van veilig werken op hoogte. De collega's die nog niet beschikten over een VCA-certificaat hebben in oktober 2021 hun diploma behaald. Verder is er geïnvesteerd in het op orde brengen van alle persoonlijke beschermingsmiddelen en de aanschaf van een reddingsmiddel te gebruiken bij het werken op hoogte.

Sociale activiteiten

Vanwege de coronacrisis bleven de sociale activiteiten achterwege op een enkele online activiteit na. Zowel de personeelsdag als de kerstbijeenkomst konden vanwege de maatregelen geen doorgang vinden.

BIJLAGE 2

Online bereik

Er zat een knip op het jaar, met livegang van de nieuwe websites en de periode van migratie en incorporatie van een aantal onafhankelijke websites. Deze overgang heeft de statistieken uiteraard beïnvloed, zoals ook genoemd onder [D.1](#). Maar hoe zagen de online cijfers er precies uit? We focussen ons hierbij op de belangrijkste resterende domeinen; de corporate- en de publiekswebsite. Het zwaartepunt ligt in de jaarverslagen traditioneel op het totale aantal sessies, maar aanvullend delen we graag nog wat belangrijke cijfers, die al iets laten zien van de veranderingen die we met de Online Strategie hebben in willen zetten.

Voor de corporate website (erfgoedhuis-zh.nl) nam het aantal sessies toe van ruim 26.000 in 2020 naar een kleine 41.000 in 2021. Er was verder groei te zien in het aantal gebruikers, met 53% naar 28.000, en het aantal nieuwe gebruikers dat met 55% toenam naar een kleine 28.000. De sessieduur steeg met 23% naar 2 minuut 16 seconden. Tot slot daalde het bouncepercentage met 26% naar 33%*.

Bij de publiekswebsite (geschiedenisvanzuidholland.nl) was het aantal sessies nagenoeg gelijk aan 2020, een kleine 270.000. Het aantal gebruikers daalde licht, met 2% (220.000) en nieuwe gebruikers 3% (218.000). De gemiddelde sessieduur steeg 22% naar 1 minuut en 40 seconden. Het bouncepercentage nam af met 27% naar 34%.

* Bouncepercentage is het aantal sessies waarbij één pagina wordt geladen, gedeeld door alle sessies, of het percentage van alle sessies op een website waarbij gebruikers slechts één pagina hebben bekeken en slechts één verzoek aan de server hebben geactiveerd.

In 2022 verwachten we voor beide websites een groei te zien in het aantal sessies, en dankzij optimalisatie van de content ook een verbeterde score voor onder meer sessieduur en het bouncepercentage. Statistieken in 2021 zijn wat gemankeerd door de digitale spagaat, in 2022 is een zuivere meting wel mogelijk.

Websites	Sessies		
	2019	2020	2021*
Erfgoedhuis Zuid-Holland	25.000	26.169	40.964
Monumentenwacht Zuid-Holland	3.500	4.995	-
Geschiedenis van Zuid-Holland	225.000	272.191	268.426
Archeologie van Zuid-Holland / Archeologieportal/Beleef Archeologie	7.100	6.611	-
Hollands Buiten	1.646	2.976	-
Hollands Welvaren	177	3.567	-
Landgoed en Buitenplaats Zuid-Holland	12.500	15.295	12.522
Landgoedwandelen	8.100	27.221	-
Zocherparken	900	632	-
Herbestemming Zuid-Holland	1.700	4.896	-

* Websites met een - zijn opgegaan in erfgoedhuis-zh.nl en/of geschiedenisvanzuidholland.nl.

COLOFON

Redactie

medewerkers Erfgoedhuis
Zuid-Holland

Samenstelling

Onno Helleman

Eindredactie

Marielle Hendriks,
Erik van den Berg

Fotografie

Floris Scheplitz

Vormgeving

Mirjam Wilbrink,
studioBoven grafisch ontwerp

ERFGOEDHUIS
ZUID • HOLLAND